Бүхы ороноудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ,
БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНУУДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

1921 оной 21-нэй гарана | № 279 (16802) | 1984 оной декабриин 5, среда | Сэн 3 мүнгэн.

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ АЖАЛАЙ ҮДЭР

...ЭН ЁҺООР ХАНДАХАДА

...лан гэжэ газарта ...үбэлжэлгын бай... тэбхын харагда... Хэжэнгын райо... ...ын совхозой тү... Иван Булгатович ...һүрэгые ха... ...м. Тэрэ өөрынгөө Елена Ринчи... ...хамта энэ һал... ...хэнэй хүдэлжэ, ...бабаряар бали бо...

...эдэхи табан жэ... ...хойшо нүхэр ...аадаг бригадын... ...амжалтатай байна. Тусхайл... ...үнгэрһэн дүрбэн ...шада дүн хамта ...абажа түлжүү... али түсэбөө 118 ...лүүлээ. Коллек... ...хурьгадынь ...обир һайн, хүсэ ...баг байдаг. Хурь... ...ь һалгаахадаа тэ... шэгнүүртэйгээр ...аншалтай юм.

...84 онуудай тур... ...шод бүхыдөө 83 ...һо хайшалха даа..., харин тэрэнээ ...ээр үлүүлжэ ша... тус бригадын ...н эхэ хонин бү... энэ жэлэй дүн... хурьга түлжүүл... байха юм. Тодор... ...бэл, тэдэнэр байг... ...0 эхэ хонинһоо абажа шадаа.

Иван Булгатович ...даалгагдаһан ...хонидой, абаһан хурьгадайнгаа шэгнүүрые нэмээжэ шададаг.

Энэ амжалта эдэнэртэ мини хүрэжэ ерэдэггүй. Энэмнай бригадын гэшүүн бүхэнэй үсэд шангаар хүдэлһэнһөө эхи үндэһэтэй бшуу. Иван Булгатович Елена Ринчинимаевна хоёр түхэреэн жэлэй туршада үсэд шангаар ажаллана. Зунай үедэ ерэхэ үбэлжэлгэдөө бэлдэжэ эхилдэг, намартаа отарынгаа хонидто хүсэд хүрэхэ үбһэ тэжээл нөөсэлдэг гуримтай. Тэдэнэр байгша ондо 352 центнер тэжээл бэлэдхээ. Дүрбэн жэлэй туршада бүхыдөө 1200 центнер һайн шанартай үбһэ һүрилһэн байха юм.

Дүршэлтэй хонишод халуун намарһаа хонидойнгоо далые дулаалжа захалдаг заншалтай. Хорёо хотоёо, хуһамаг хашаагаа һэльбэн шэнэлнэ. Эдэнэр мүнөөдэрэй байдалаар хурьгадайнгаа байха байрыень гүйсэд бэлдэжэ дүүргэнхэй. Мүнөө байрын досоохи клеткэ болон таһалгануудынь хуу сагаадагдан хай, далай углууда хохир элбэгээр бэлдэгдэжэ обоологдонхой харагдана.

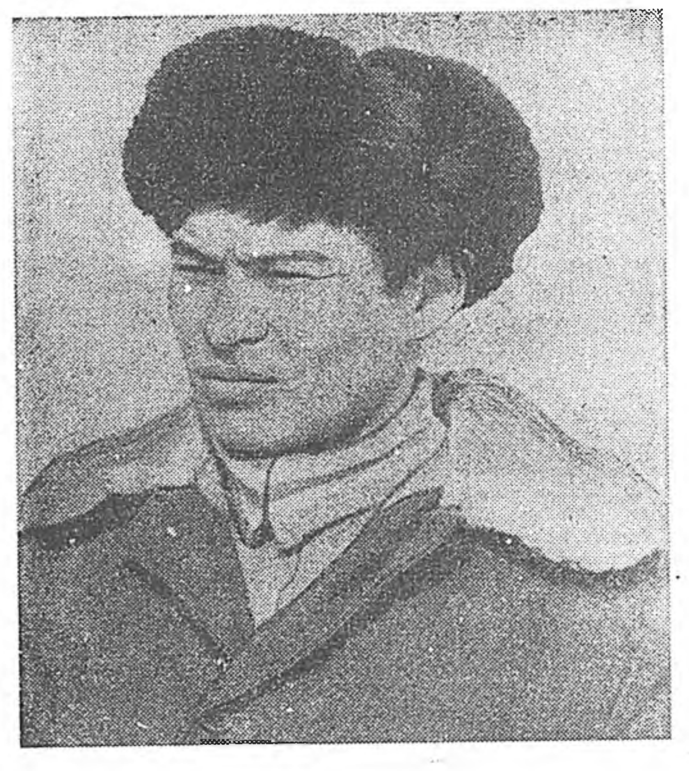
Хурьгалха хонидто тэжээлэй балансын ёһоор һайхан үбһэн, зеленко, талха таряанай зүйл, бүлеэн уһан үгтэнэ. Мүнөө үедэ тэдэниие нигэжэ тордёогүй һаань, үбэлэй хүйтэндэ хүсэ шадалаа гээжэ болохо. Юуб гэхэдэ, эхэ хонидынь ерэхэ жэлдэ табадахяа түрэхэ гэхэ гү, али хүгшэржэ байһан амитад ха юм.

Ахалагша хонишоной туһалагша Елена Ринчинимаевна жэл бүхэндэ отарынгаа эхэ хонидые өөрөө искусственна аргаар үрэжүүлдэг заншалтай. Байгша оной үбэлжэлгын үедэ Иван Булгатовичай ехэ хүбүүн Зоригтонь Чисаанын дунда һургуули дүүргэзд, гэртэхиндээ хамһалсажа байна.

Хэжэнгын районой суута хонишонтой хөөрэлдэхэдэмни, энэ жэлэй малай үбэлжэлгые эмхитэй һайнаар үнгэргэхэ, бүри олон хурьга абажа түлжүүлхэ, ноохо хайшалха, түсэбөө үлүүлхэ, эдэ бүгэдын ашаар түл абаха, «сагаан алта» гүрэндэ тушааха арбан нэгэдэхи табан жэлэйнгээ түсэбтэ даабарине нэрэтэй солотойгоор бэелүүлхэ байһанаа мэдүүлээ һэн. Зүб лэ даа. Иимэ ажалша хүнүүд хэлэһэндээ хүрэдэг, һарбайһанаа абадаг ха юм.

1984 оной дүнгөөр ажахынгаа гол һалбарине хүгжөөлсэһэнэйнгөө, хонин ажалай продукци элбэг дэлбэгээр үйлэдбэрилһэнэйнгөө түлөө нүхэр И. Б. Ербаев Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотада хүртөө. Энэ үндэр шагналаараа урмашаһан тус бригадынхид бүри ехэ амжалтануудые түйлахын хойноһоо бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ хам оролсоод, үндэр дэбжэлтэтэйгээр ажаллажа байнхай.

Г. БАЛЬЖИРОВ,
хүдөө бэшэгшэ.

Манай корреспондент Б. Гадьяновай буулгаһан зураг дээрэ Улаан-Үдын районой Ивалгын ОПХ-гай нэгэдэхи отделениин хонишон Мүнхэ Жамбалович Будаевые харанат. Залуушье һаа, энэ дүй дүршэлтэй хонишон һүүлэй хэдэн жэлэй туршада 100 эхэ хонинһоо 100 хурьга абажа, социалис уялгаа хододоо бэелүүлнэ.

Мүнөө М. Ж. Будаев хурьга абалгынгаа хаһада түгэс бэлэн болонхой. Тиин арбан нэгэдэхи табан жэлэй даабарине амжалтатайгаар сүм тугэсхэхөөр зоригжонхой.

ҺАЙН ШАНАРТАЙ

Улаан-Үдын прибор бүтээлгын нэгэдэлэй филиалай коллектив арадай үргэн хэрэглэлэй эд бараа үйлэдбэрилэн гаргаха хэрэгтэ горитой хубитаяа оруулна. Филиалай коллектив «Бодрость» гэжэ электромассажёр нёдондонһоо үйлэдбэрилжэ эхилһэн юм.

Хүн зондо мэдээжэ болоһон һайн шанартай энэ прибор оронноймнай ехэнхи городуудта эльгээгдэнэ. Байгша оной арбан һарын түсэбэй ёһоор, 13150 электромассажер худалдагдаха байһан һаа, бодото дээрээ 13175 прибор хэрэглэгшэдтэ эльгээгдэһэн байха юм.

1985 оной түрүүшын хахадта гүрэнэй Шанарай тэмдэгэй аттестацида энэ прибор табиха талаар бэлэдхэлэй хүдэлмэри предприятида хэгдэжэ байнхай.

С. МАРЬЯНОВ.

РСФСР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ СЕССИИН УРДА ТЭЭ

ШЭНЭ ЗОРИЛГОНУУД ТЭЭШЭ

РСФСР-эй Верховно Соведэй сағ үргэлжын комиссинуудай декабриин 3-да Москвада болоһон заседанинууд дээрэ Россин Федерациин социально-экономическа хүгжэлтын 1985 оной Гүрэнэй түсэбые, бюджедые, 1984 оной түсэбэй ямараар дүүргэгдэжэ байһые, 1983 оной бюджедэй гүйсэдхэл тухай тоосоое уридшалан хаража үзэбэ.

Республикын гүрэнэй засагай дээдын зурганай болохоёо байгаа сессиин үзэмжэдэ табигдаха ёһотой түсэб экономикые хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ, һүүлэй жэлнүүдтэ түйлагдаһан амжалтануудые батадхаха, арьбадхаха талаар шэглүүлэгдэнхэй байна гэжэ үгэ хэлэгшэд тэмдэглээ. Жэшээнь, капитальна һомололгонууд гол түлэб ашаглалгада оруулагдаха барилгануудта элсүүлэн гаргашалагдахаар, хүдэлжэ байгаа предприятинуудые оньһон техникээр хангалгада, һэльбэн шэнэлэлгэдэ мүнгэ зөөри гаргашалгые ехэдхэхээр, шэнэ барилгануудые үсөөрүүлхээр хараалагдана.

Ажахыгаа һайнаар эрхилхэ шухала гэжэ комиссинууд министерствэнүүд болон албан зурганууддай, нютагай совет органуудай онсо анхаралыень хандуулба. Материальна нөөсэнүүдые алмаха талаар тодорхой түсэбүүдые ажалша коллектив бүхэнэй табихыень, ерэхэ жэлдэ хоёр үдэрэй турша соо алмагдаһан материалнуудаараа, түүхэй эдээрээ, түлишөөрөө хүдэлхын тула тэдэниие бэелүүлхын түлөө нарин хиналта тогтоолгодо ниитын эмхинүүдые үргэнөөр хабаадуулхые дурадхаһан байна.

Арад зоной һуудал байдалые һайжаруулхые, ажалшадай соёлой-ажаһуудалай эрилтэнүүдые хангахые хараалһан түсэбэй хубида депутадууд анхаралаа ехээр хандуулба. Ерэхэ жэлэй һүүл болотор байрын гэрнүүдые барижа, ашаглалгада оруулха түсэб 6 миллион шахуу хүнэй байра байдалые һайжаруулха арга олгохо байна гээд хэлэхэ хэрэгтэй.

1985 оной республикын түсэб болон бюджет тушаа тодорхойлолгонуудые, комиссинуудай нэмэлтэ элидхэлые сағ үргэлжын комиссинууд батална.

(ТАСС).

ВОЖДЬ ТУХАЙ ДУРСАЛГАНУУД

Ильичэй үеын хүнүүдэй, соратнигуудай болон шабинарайнь дурсалганууд Коммунис партиин сэсэн мэргэн вождь, гайхамшагта теоретик ба эмхидхэлшэ, Совет социалис гүрэнэй үндэһэ һуурие табигша, хүтэлбэрилэгшэ тухай, гэхэтэй хамта түбшэн даруу, эгээлэй юрын, энэрхы һайхан сэдьхэлтэй хүн тухай мартагдашагүй дурасхаал үлөөһэн байна. «Владимир Ильич Ленин тухай дурсалганууд» гэһэн табан ботиһоо бүридэһэн суглуулбариин дүрбэдэхи номыень Политическэ литературын хэблэл барлажа гаргаба.

1920 оной хабарһаа хойшо Владимир Ильичэй ажабайдал, ажал ябуулга тухай дурсалганууд, домоглол хөөрөөнүүд энэ номдо оруулагданхай.

КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Марксизм-ленинизмын институт эдэ материалнуудые хэблэлдэ бэлдэһэн байха юм.

(ТАСС).

МАЛАЙ ҮБЭЛЖЭЛГЭ—ХАРЮУСАЛГАТАЙ ХАҺА

АЛДУУГАА УСАДХАХАБДИ

Мухар-Шэбэрэй районой «Одон» совхозой малшад энэ жэлэй малай үбэлжэлгые эмхитэй һайнаар үнгэргэхэ, үбэлэй һаранаудта мал ажалай продукци ехээр үйлэдбэрилхэ, гүрэндэ тэрэнээ худалдаха талаар район дотороо үүсхэл гаргаһан хүршэ «Эрдэм» совхозойхидойнгоо уряае һайшаан дэмжээ.

Мүнөө тус ажахын энэ харюусалгатай хаһадаа хэр бэлдэһэн, абаһан уялгануудаа ямараар дүүргэжэ байһан тухай хөөрэжэ үгэхыень совхозой парткомой секретарь Г. Ж. Шалбаевта манай тусхай корреспондент Д. Дондоков хандаһан байна.

Тэрэнэй хөөрөөн доро толилогдобо.

— Жэл бүхэндэ малай үбэлжэлгын эхилхын урда тээ энэ харюусалгатай хаһые хайшан гээд гарза багатайгаар, эмхитэй журамтайгаар үнгэргэхэ байгааб гэһэн олон бодолнууд минии толгой соо ходоодоо мүндэлдэг, зарим тэды тобшолол хэхэ дурамни хүрэдэг. Урдахи үбэлжэлгын үедэ малшаднай, мэргэжэлтэднай, хүтэлбэрилэгшэднай ямараар ажаллажа гарааб? Али зэргын амжалта түйлагдааб? Ямар алдуу гаргагдаһан байнаб? Юундэб? Хэнэй гэмээр бэ? Шухала кампаниин үедэ дайралдаһан дутагдалнуудые усадхахын тула ямар хэмжээ ябуулгануудые абаха хэрэгтэйб? Иигэжэ үнгэрһэн харюусалгатай хаһаяа, хэһэн ажалаа һайса бодомжолжо, зарим тэды тобшолол хэнгүйгөөр саашадаа амжалтатай һайнаар ажаллахын аргагүй ха юм.

Манай ажахы урда жэлнүүдтэ мал ажалай продуктнуудые абаха, гүрэндэ худалдаха түсэб, даабаринуудаа дүүргэдэггүй, район дотороо гээгдэгшэдэй тоодо ородог бэлэйбди. Илангаяа малайнгаа үбэлжэлгэдэ хаһа сагтань бэлдэжэ шададаггүй дээрэһээ бага бэшэ хохидолдо ородог һэмди. Энэ талаар нилээд зэмэлүүлдэг байгаабди.

Эндэһээ бидэ эдэ бүгэдые хараадаа абажа, байгша оной малай үбэлжэлгэдэ эртүүр бэлдэхэ, үбһэ тэжээл ехээр суглуулха, зунай сагта адуу малаа хүсэд һайса хүшэлүүлхэ, тарғалуулха, байра байдалаа сағ болзортонь заһабарилха тухай тодорхой хэмжээнүүдые, хараа шэглэлнүүдые тодорхойлоо һэмди. Тэдэниие бэелүүлхын тула яһала хүдэлмэри ябуулагдаа. Үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ, ургаса хуряаха халуун хаһануудай үедэ арга хүргыень оложо, дархашуулай бригада эмхидхээд, малай байрануудые шэнээр бариха, хуушануудыень һэльбэн заһабарилха ажал хээбди гэжэ тэмдэглэхэ байнаб. Жэшээлхэдэ, Новостройкын һүнэй фермын байра шэнээр һэльбэн шэнэлэгдээ. Хүсөөтын һү һаалиин үнеэдэй дал зарим хубинь заһабарилагдаа, Степной гэжэ һүнэй комплексдо нэмэгдэжэ, 200 үнеэнэй байра баригдаха һаа, үшөөл тэрэмнай тушаагдаадүй байһаар. Тэрэниие манай шефүүд болохо Шулуутайн леспромхозой дархашуул аяар 1977 онһоо хойшо бариһан нэрэтэй. Эдэнэр нёдондонһоо эндэ харагдахаяашье болишонхой. Мүнөө энэ байрын досоо талын хүдэлмэри үлэнхэй. Тэрэнэй хажуугаар районой электросетиин хүдэлмэришэдэй 660 киловатт хүсэтэй трансформатор табяагүй байһанһаань, эндэ зайн гал оруулагдаашьегүй. Хэрбээ энэ талаар тодорхой хэмжээнэй абтаа һаань, саашанхи ажалнай урагшатай ябаха һэн.

Тугалай байранууд хуу бэлэн болгогдонхой. Залуу мал түлжүүлэн тэнжээдэг Олон-Шэбэрэй гүүртэдэ шэнэ дал баригдажа тушаагдаба. Эндэ мүнөө 242 эрэ буруу үбэлжэжэ байна.

Хонидоймнай далнууд бултадаа аварийна байдалда оронхой. Нуур, Нарин, Зеленхоз гэжэ газарнуудта байһан эхэ хонидой байранууд хуушаранхай. Совхоз дотор 1977 онһоо хойшо мүнгэн зөөриин үгы дээрэһээ шэнэ далнууд баригданагүй. Хэды иимэ бэрхэшээлтэйшье һаа, байһан дал хорёогоо шадаха соогоо дулаалаабди.

Малда эдюулхэ үбһэ тэжээлэй элбэгээр нөөсэлэгдэһэн, дулаан байратай байбал, үбэлэй хүйтэн аймшагтай бэшэ ааб даа. Энэ талаар байгша ондо совхозой адууһа мал тэжээлээр хангагдаа гэхэдэ алдуугүй. Тодорхойлбол, мүнөө табигдаһан тэжээлэй балансын ёһоор дүн хамта 16 мянган центнер үбһэн, 25 мянган центнер һолоомон, 43 мянган центнер силос, 230 тонно витаминтай ногооной гурил, 15 мянган центнер талха таряан малда хубаарилан үгтөө.

Байгша ондо манай нютагта ган гасуурай болоһонһоо үбһэ ногоон, зеленко, орооһо таряан мүртэй ургаагүй, тиимэһээ энэ жэлдэ сенаж дарагдаагүй.

Үбһэ тэжээлээр хэды багаар хангагдаашье һаа, байһан юумэеэ гамтайгаар, заатагүй буйлуулан шанаржуулжа малда үгэхэ гээшэ тон удха шанартай. КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой ээлжээтэ заседани дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь К. У. Черненко иигэжэ тэмдэглэһэн байна: «Мүнөө энэ үедэ алмалта, арьбалалта хадаа үйлэдбэриин ургалта хангаха шухалын шухала эшэ үндэһэн болоно». Эдэ сэсэн мэргэн үгэнүүд тэжээлээ гамтайгаар гаргашалха хэрэгтэ хандуулагданхай бшуу. Энэ талаар һү һаалиин гурбан фермэдэ тэжээл буйлуулдаг цехүүд, отарануудай хонидые шанаржуулһан тэжээлээр хангаха ОКЦ-30 түхэлэй түхеэрэлгэ, мүн лэ һолоомо хэршэдэг РГ-180 түхэлэй агрегат хүдэлгэгдэхэ ёһотой. «ОКЦ-30» түхеэрэлгэмнай мүнөө дээрээ ашаглагдаадүй байһаар.

Байһан тэжээлээ зүбөөр гаргашалһанһаа, малай үбэлжэлгые эмхитэйгээр үнгэргэһэнһөө ганса энэ жэлэй түсэб бэшэ, мүн 1985 оной даабари, уялгануудай дүүргэлтэ дулдыдаха ха юм. Байгша ондо манай ажахы гүрэндэ 3600 центнер мяха, 12 мянган центнер һү тушаажа, түсэбөө үлүүлхэ юм. Ноохоноймнай даабари дүүргэгдэнгүй үлэнхэй. Эдэ дутуу дунданануудаа, үри зээлиеэ ерэхэ жэлдэ усадхаха ёһотойбди.

1985 оной нэгэдэхи кварталай мяханай түсэбэй дүүргэлтэдэ 150 үхэр шахан таргалуулжа байнабди. Тэрэниие мал адуулагша Виктор Гармаев харууһална.

Энэ жэлэй малай үбэлжэлгын урда тээ малшадай дунда суглаанууд үнгэргэгдэжэ, харюусалгатай хаһын үедэ продукци бүри ехээр үйлэдбэрилхэ, гүрэндэ худалдаха арга боломжонууд тухай үргэн хөөрэлдөөн болоһон, эдэнэрэй урда тодорхой зорилго табигдаһан байна. Иигэжэ манай малшад өөһэдынгөө арга боломжонуудые тооложо үзөөд, дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялгануудые баталан абаа.

Һаалишаднай үбэлэй һаранаудта үнеэн бүриһөө 1400 килограмм һү һааха, үхэршэднай даалгагдаһан малаа һайнаар шахан таргалуулжа, шэгнүүрыень ехээр нэмээхэ, мүн лэ энэ хугасаа соо олон түл абажа түлжүүлхын түлөө тэмсэхэ гэжэ шиидээ. Хонишод, адуушаднайшье үбэлжэлгын эхинһээ оролдосо ехэтэйгээр ажаллаха ушартай.

УРАГШАТАЙГААР ЭХИЛБЭ

Тээгдэ тосхонһоо зүүлжээ оршодог Бааза гэжэ газарта Хүрбын совхозой эхэ хонидой отарын үбэлжөөн холоһоо тэбхын харагдадаг. Эндэ тус ажахын дүршэлтэй хонишодой нэгэн Фанья Загидулина гэр бүлөөрөө хүдэлдэг юм. Энэ һалбарида тэрэ үнихэнэй ажаллажа, түрүүшүүлэй зэргэдэ гаранхай.

Энэ жэлэй дүнгөөр ахалагша хонишон даалгагдаһан отарынгаа зуун эхэ хонин бүриһөө дунда зэргээр 114 хурьга абажа түлжүүлһэн, толгой бүхэнһөөнь 3,4 килограмм ноохо хайшалжа тушааһан байна. Иигэжэ тус бригадынхид байгша ондо хурьга абаха, «сагаан алта» тушааха жэлэйнгээ түсэбые үлүүлжэ шадаа.

Ф. З. Загидулина түйлаһанаараа һанаагаа амарангүй ерэхэ жэлдэ бүри үндэр дүнгүүдые түйлахаар зоригжонхой. Тэрэ зунай элдин һайхан сагые зүбөөр хэрэглэн, отарынгаа эхэ хонидые нилээд таргалуулһан байха юм. Иимэ һайн хонид намарынь бултандаа богони болзорто ороондо оруулагдаһан байна.

Ахалагша хонишон энэ жэлэй үбэлжэлгэдэ түгэс бэлэдхэлтэй хүрэжэ ерээ. Байра байдалаа, дал хорёогоо эртүүр байхада заһабарилаа һэн. Худаг болон зэр зэмсэгээ, хобоо хобтонуудаа, эм домоо хүсэд хүрэхөөр бэлдээ. Хубааряар үгтэдэг үбһэ тэжээлээ, зелёнко, һолоомоёо хуһамаг соогоо шэрэжэ оруулаа. Отарын эхэ хонид мүнөө бүлеэн уһаар, дабһаар гүйсэд хангагданхай.

Иигээд декабрь һарын эхеэр зарим хүшэ шадалаар һуладажа байһан хонидоо газаагаа барижа, эдээндээ үбһэ тэжээл эдюулжэ эхилхээр хараална.

Үбэлжэлгээ иимэ һайн бэлэдхэлтэйгээр угтаһан хонишон харюусалгатай хаһаяа эмхитэйгээр үнгэргэхэнь дамжаггүй.

Ц-Х. ГОМБОДОРЖИЕВА,
Хоринн район.

...АҺАН ...ЭЭР...

...районой Шэнэ... заводой И. В. ...хүтэлбэрилдэг ...эсэ ехэтэй ажа...приятн доторою ...ноһоор үнинэй. ...түрүү коллектив ...хараалагдаһанһаа ...хүдэлнэ. Үндэр ...р хүдэлхэ хэрэг... ...а подряд туһал... ...хэ үндэһэн гүй... ...нэр юһэдэхи жэ... ...а подрядай гури... ...ана. Бригадын... хидай түүхэй эд, түлишэ алмаха хэрэгтэ ажал эмхидхэлгын түрүү гуримай үүргэ нүлөө ехэ.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой ээлжээтэ заседани дээрэ нүхэр К. У. Черненкын хэлэһэн үгые бригадын коллектив зүбшэн хэлсэжэ, алмаһан түүхэй эд, түлишэ хэрэглэн, хоёр үдэр хүдэлхэ гэжэ шиидэбэ. «Коммунис ажалай бригада» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэтэй түрүү коллективэй энэ зорилгоёо бэелүүлхэ хэрэгтэ бригадна подрядай нүлөөгэй ехэ байһанинь дамжаггүй.

М. ЛАВРЕНТЬЕВ.
Загарай.

ҮҮСХЭЛ ДЭМЖЭНЭБДИ

...БЭЛЭДХЭЛТЭЙГЭЭР

...лангай продукт... дэлбэгээр аба... ...рай тарилгын хү... богони болзорто ...айгаар үнгэргэхэ ...шухалада тоолог... ...шухала кампаниие ...ябуулха хэрэгтэ ...бэлдэгдэһэн тех... ...һуури ээлхэ бай... ...эжэ. Ушар иимэ... ...элдүүрилхэ, тарил... ...уулагдаха оньһон ...дээ һайн шанар... ...барилгада манай ...анизаторнууд, ин... ...ическэ хүдэлмэри... бүри онсо анха... ...аг юм.

...шье тэдэнэр ха... хүдэлмэреэ ха... ...соогоо эхилээ. ...техникэ, машинаяа ...һаань арилгажа, ...ын ёһоор үбэлэй ...табяад, заһаба... ...абди. Үнэн дээрээ ...тэрэ кампаниин ...өө гараһан тех... ...болгохые орол... ...зд эндэ хүнүүд ...һэн. Харин байг... ...мтын подрядай ...элдэг болоходоо, ...ан ажалай бри... ...дынгөө хүсөөр ...усадханхай.

...Загарайн, Хо... ...удай механиза... ...хүдэлмэришэдэй, ...ническэ хүдэл... хабарай тарил... ...уулагдаха техни... ...болзорто заһаба... ...хэ тухай респуб... ...гаргаһан үүсхэ... механизаторнууд ...мжэнэ. Колхоз дотор суглаанууд үнгэргэгдэжэ, хурьһэ элдүүрилжэ, тарилга хэхэ техникээ заһабарилха тушаа социалис уялга баталагдан абтаа.

Тэрэнэй ёһоор плугуудаа, дискнүүдээ, культиваторнуудаа, ороонһонойнгоо сеялкэнүүдые шагтагалдаг элдэбын түхеэрэлгэнүүдээ энэ жэлэй декабриин 15 болотор, тракторнуудаа апрелиин 1 хүрэтэр, ороонһонойнгоо комбайнуудые майн нэгэнэй һайндэртэ дүүргэхэ ёһотойбди. Звенонууд мүнөө табигдалан графигай ёһоор эдэнээ бэлдэжэ байнхай.

Техникэ заһабарилгада запчастьнууд олоор дуталдана. Илангаяа культиватор заһабарилгада хэрэгтэй пружинанууд, шүдэнүүд мүнөө олдоногүй. Эндэһээ боложо, заһабарилга унжагайранхай.

Техникэ заһабарилгада дүршэл ехэтэй механизаторнууд табигданхай. Жэшээлхэдэ, МТМ-е даагша Т. Угоев, эндэхи хүдэлмэрилэгшэд Д. Шенхоров, В. Зангеев, Д. Мандулаев, трактористнууд П. Андреев, А. Пирогов, В. Гороховский, хүүзэншэн Д. Махеев, газоэлектро-гагнууршан Н. Машкеев, Н. Шорноев, токарь Р. Бильдаков болон бусад даалгагдаһан ажалдаа эзэн ёһоор хандадаг юм.

Иигэжэ манай колхозой механизаторнууд ерэхэ жэлэй хабарай тарилгые дүүрэн бэлэдхэлтэй угтаха гэжэ эдэ үдэрнүүдтэ оролдоно.

Б. ЗАЙГАНОВ,
Түнхэнэй районой «Маяк» колхозой ахамад инженер.

...ГНАЛ

...совет болон ...органуудта удаан ...үрэтэйгөөр ажал... ...лөө, түрэһөөр 60 наһа гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан, республиканска удха шанартай тусхайта пенсионер Иннокентий Петрович **Аносовые** Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум **Хүндэлэлэй грамотаар** шагнаба.

МЕЛИОРАЦИИН ҮҮРГЫЕ ДЭЭШЭЛҮҮЛЭН

Бидэ, мелиораторнууд, КПСС-эй ЦК-ай октябриин (1984 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые анхаралтайгаар шудалжа, ажал хүдэлмэреэ саашадань эрид һайжаруулхын тула бүхы хүсэ шадалаа элсүүлхэ уялгатай болобобди. Газарай ашаг шэмэ дээшэлүүлхээр хараалагдаһан мелиоративна барилгада партии, правительствымнай онсо анхарал хандуулна гэжэ бидэнэр өөрынгөө уһалууриин районно системын управлениин жэшээ дээрэһээ мэдэнэбди.

Сэлэнгын район гол горхонуудаар, нуур тооромуудаар баян нютаг. Сэлэнгэ, Сүхэ, Хёлго, Химнэ, Бүхэн, Баян-Гол гэхэ мэтэ найман ехэ мүрэн, гадна дала шахуу горхон, Галуута, Сурхайта, Хулһата, Хоолой, Хонхор, Нара-Нуурнууд хүнэй нюдэндэ гоёор харагдахал. «Уһалууриин системэнүүдые үргэдхэн, ашаг үрэтэйгөөр ашаглаха, тэдэниие техническэ талаар эрхим һайнаар харууһалха, эмхидхэлэй шэнэ онол аргануудые нэбтэрүүлхэ» гэжэ партиингаа сэхэ зааһан хараае хүтэлбэри болгон, бидэнэр урданай системэнүүдые һэльбэн шэнэлхэ, шэнэ барилгануудые үргэнөөр ябуулха ушартай болонобди.

Һүүлэй арбан жэлэй туршада районой колхоз, совхозуудта мелиорациин хүдэлмэри эрид хүгжөөгдэжэ байнхай. Эдэ жэлнүүдтэ мүнөө үеын шэнэ техникэ, электрын элшэ хүсөөр хүдэлгэгдэдэг бүтээсэ ехэтэй бүлүүр станцинуудые хэрэглэхээр ехэ каналнууд болон гидро-түхеэрэлгэнүүд олоор баригдажа, ашаглалгада тушаагдаа. Тусхайлбал, «Бестужевский» совхоздо 400 гектар талмайе уһалха Улаан-Сэсэгэй системэ хүдэлгэгдэжэ, тэндэ хүсэтэй «Фрегат» агрегат тодхогдоһон байна. Тэрэшэлэн XX партсъездын нэрэмжэтэ колхоздо Гурбалжанай уһалууриин системэ ашаглагдажа, электрын элшэ хүсөөр хүдэлгэгдэдэг бүлүүр арбан станци табигданхай. «Эрдэм» колхоздо мүнөө жэлдэ Сурпын уһалууриин системэ тушаагдажа, тэндэ мүнөө үеын эрилтэдэ харюусама «Фрегат» болон «Сигма» түхеэрэлгэнүүд хабсаргагдаа юм. Тиихэдэ Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой Баруун-Тохой гэжэ газарай 400 гаран гектар газар дээрэ уһа бороолуулан сасаха табан «Фрегат», уһаар хангаха стационарна мантан томо дүрбэн «Сигма» гэжэ бүлүүр станци Хулһата нуурай эрьедэ баригдажа байна. Түрүүшын «Фрегат» агрегат мүнөө жэлдэ хүдэлгэгдэжэ эхилһэн байна. Харин һаяар Сэлэнгын совхоздо Сагаан Химнын уһалууриин системэ ашаглалгада тушаагдахань. Тэдэнэй хажуугаар, урдын хуушарһан мелиоративна барилганууд, һубаг, ханаабууд, хаалта боолтонууд, гидро-түхеэрэлгэнүүд шэнэдхэгдэн заһабарилагдаа. Тэрэшэлэн манай управлениин үйлэдбэриин бааза яһала хүгжөөгдөө. Хүсэтэ техникээр мүнөө зэбсэгжэнхэйбди, мастерской болон гаражһаа гадна шулуугаар баригдаһан хоер дабхар конторотой болонхойбди.

Мүнөө үедэ Сэлэнгын райондо 16 мянга гаран гектар газар уһалагдадаг болонхой. Колхоз, совхозуудта абтаһан ургаса хадаа мелиораци хэгдэһэн газараа хэр зэргэ ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэһэнһээмнай сэхэ дулдыдана гэжэ мэдэрнэбди. Зүгөөр гол түлэб сабшалан уһалагдана, харин таряалан болон бэлшээриин үрэжэлые дээшэлүүлхэ малиоративна хэмжээнүүдые абаха шухалада тоологдоно.

Гэхэтэй хамта ажахынууд мүнөө үедэ уһалууриингаа системэнүүдые ямараар ашаглана гэжэ сэгнэхэ зэргэтэйбди. Суута луговод В. А. Герасимовай хүдэлдэг байһан Кировэй нэрэмжэтэ совхозойхид жэл бүри газараа яһала ундалуулдаг, «Сигма» түхеэрэлгээ бүтээсэтэйгээр хүдэлгэжэ шададаг юм. Эндэхи 40—60 гектар участок бүхэн тус тустаа өөрын тодорхой эзэтэй болгогдожо, луговодой харюусалга дээшэлүүлэгдэһэн байна. Эдэ бүгэдын ашаар луговодууд Б. Батуев, Н. Семенов гэгшэд даалгагдаһан газарайнгаа гектар бүриһөө 35—40 центнер үбһэ абадаг болонхой. Тиихэдэ һүүлэй хоёр-гурбан жэлэй туршада XX партсъездын нэрэмжэтэ колхоздо уһалууриин хүдэлмэри эрид һайжаруулагдаа гэжэ тэмдэглэлтэй. Эндэ тусгаар мэргэжүүлэгдэһэн отряд, звенонууд байгуулагдажа, хамтын подрядай гуримаар ажалаа эмхидхэхэдээ, амжалта түйлана бшуу. Д-Е. Ц. Бадмаевай хүтэлбэрилдэг звеногой гэшүүд үбһэ тэжээл абаха талаар табан жэлэйнгээ түсэбые болзорһоонь урид бэелүүлжэ шадаһан байха юм. Жэшээлхэдэ, мүнөө жэлдэ тус звеногойхид 132 гектар талмайн гектар бүриһөө дунда зэргээр 49 центнер үбһэ хуряажа абаа. Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой түрүү луговод Ш. Ж. Очиров мүн лэ даалгагдаһан участок дээрээ мелиоративна ехэ хүдэлмэри олон жэлэй туршада бэелүүлһэнэйнгээ ашаар үндэр ургаса абахаараал абана.

Гэхэ зуура уһалууриингаа системэнүүдые, техникые муугаар ашагладаг ажахынууд район дотор бии гэжэ хэлэлтэй. Тодорхойлбол, Химнын совхозой сабшалангай бүхы талмай гэхэ гү, али 10 мянган гектар газар уһалууриин системэнүүдээр хангагдаха арга боломжотой. Зүгөөр эндэ уһанайнь нөөсэ, газар ундалуулха тусхай түхеэрэлгэнүүд ашагтайгаар хэрэглэгдэнэгүй. Зарим луговодуудта аяар 200-гаад гектар сабшалан даалгагдаһан байха юм. Иимэ ехэ газар дээрэ тэдэнэр ёһын тэдысэ хүдэлжэ, ургаса абаха талаар мүртэй үрэ дүн түйланагүй. Эндэһээ совхоз мүнөө жэлдэ гектар бүриһөө оройдоол 6 центнер үбһэ хуряаһан байха юм. Тиихэдэ Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо мелиоративна хүдэлмэридэ анхарал багаар хандуулагдана. Хатаагдаһан эндэхи Намаг гэжэ газарта, мүн Үдэнгын уһалагдадаг сабшалангуудта тусгаар мэргэжүүлэгдэһэн хүдэлмэри сағ үргэлжэ ябуулагданагүй, эндэ луговодууд хододоо һэлгэгдэжэ байдаг.

Ганса уһалууриин ашаар ургаса ехээр дээшэлүүлжэ шадахагүйбди. Ушар иимэһээ мелиоративна хүдэлмэрие комплексноор ябуулхадаа, үтэгжүүлгэнүүдые зүбөөр, болзортонь хэрэглэхэдээ, ургасаяа сағ соонь харууһалаад байхадаа һанаһан зориһондоо хүрэхэ ха юмбибди. Газарай үрэжэл һайжаруулха габшагай гурбан һарын хүдэлмэриин даабарие олонхи ажахынууд бэелүүлжэ шададаггүй. «Бестужевский» совхозойхид, Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозойхид нуга сабшалан, таряалан дээрээ нютагай үтэгжүүлгэ багаар гаргажа тараана, тошо, мульһэ ехээр тогтооногүй, газараа хоер-гурба дахин ундалуулжа үрдинэгүй.

Хүдөө ажахын продуктнуудые ехээр үйлэдбэрилхэ хэрэгтэ мелиорациин үүргые саашадань дээшэлүүлхэ зорилго парти, правительство манай урда табиба гээшэ. Тиимэһээ ажалаа бүри һайнаар эмхидхэжэ, газартаа эзэн ёһоор хандажа, үрэжэлыень дээшэлүүлхын түлөө оролдохо уялгаяа манай системын ажалшад сүм мэдэрхэ ёһотой.

А. МЕТЕШОВ,
Сэлэнгын районой уһалууриин системын начальник.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

ДУРАДХАЛНУУДЫЕНЬ АНХАРХА

Партийна эхин организацинуудай нёдондо үнгэрһэн тоосоото-һунгалтын суглаануудай, мүн районно партийна конференциин хүдэлмэридэ хабаадажа, тоосоото элидхэл тушаа үгэ хэлэһэн коммунистнууд анхаралаа хандуулмаар шүүмжэлхы ажаглалтануудые хэһэн, дурадхалнуудые оруулһан байна. Энэ кампаниин боложо дүүрэхэдэнь КПСС-эй райком, тэрэнэй аппарат тэдэниие бүридхэн согсолоод, хүсэндэнь хүргэхэ, дүүргэлтэ болгохо дэлгэрэнгы хэмжээ ябуулгануудые хараалаа һэн. Тэдэ хэмжээ ябуулганууд, КПСС-эй райкомой бюро дээрэ зүбшэн хэлсэгдэһэн, харюусалгата нюурнууд, дүүргэгдэхэ болзорнууд тодорхойлогдоһон юм.

Тэрэ гэһэнһээ хойшо жэл шахуу саг үнгэрөө. Партийна эхин организацинуудта, мүн бүлэгүүдтэ тоосоото-һунгалтын шэнэ кампани дүүрэхэ тээшээ боложо байнхай. Гэбэшье эдэ хэмжээ ябуулгануудай хэр бэелүүлэгдэһэнэй дүнгые богонёор харуулжа боломоор. Захааминай районно партийна XXX конференциһээ хойшо партийна эхин организацинууд эмхидхэлэй болон политическэ хүдэлмэриие улам һайжаруулхын тула яһала оролдолго гаргаһан байна гэжэ тэмдэглэмээр. Партийна суглаанууд КПСС-эй Уставаар тодорхойлогдоһон болзор соо үнгэргэгдэнэ, партида шэнэ гэшүүдые абаха, залуу коммунистнуудые хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ ёһотой анхарал хандуулагдадаг болоо.

Энэ жэлэй эхинһээ хойшо район дотор КПСС-эй гэшүүндэ кандидадаар 90 шахуу хүн абтаһан байна. Нёдондоной байдалтай сасуулхада, зарим тэды ургалта бии. Комсомолшуудые абалга 8,5 процентээр, хүдэлмэришэдые — 7 процентээр дээшээ болоһон зэргэтэй. Энэ асуудалаар урда үнгэрһэн тоосоото-һунгалтын кампаниин үедэ шүүмжэлхы ажаглалтанууд хэгдэһэн бэлэй. Тэдээнһээ зүб тобшолол хэһэн партбюро болон перткомууд партийна зэргээ бэхижүүлхын тула оролдолго гаргаһаниинь элеэр харагдана.

Абтаһан шиидхэбэринүүдэй дүүргэлтые хинаха хүдэлмэридэ горитой дутагдалнууд бии байһан. Тэрэшэлэн захиргаанай ажал ябуулгые, аппарадай хүдэлмэриие хинаха эрхэтэй партийна эхин организацинуудта байгуулагдаһан комиссинуудай хэрэгые һайн гэхээр бэшэ һэн. Шэнэ тоосоото үедэ партийна олонхи организацинуудта абтаһан шиидхэбэринүүдэй, шүүмжэлхы ажаглалтануудай, дурадхалнуудай хэр дүүргэгдэжэ байһан тухай хамтын суглаан дээрэ мэдээсэгдэдэг болонхой. Богонёор тэмдэглэхэдэ, тус асуудал КПСС-эй райкомой, тэрэнэй таһагуудай, райсоведэй гүйсэдкомой, ВЛКСМ-эй райкомой, Зэдын комбинадай парткомой саг үргэлжын анхарал доро байна.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриин шухала кампанинуудай үедэ ажалшадые ажаһуудалай, соёлой, худалдаа наймаанай болон медицинын талаар хангалгые һайжаруулхын тула хэдэ хэдэн хэмжээнүүд абтаа. Илангаяа малшадай байдал тушаа ехэ анхарал хандуулагдана. Тус асуудалай ажалшадай абаһан социалис уялганууд соо, социалис мүрысөөнэй гурим соо тусгаар зүйл болгон оруулагдаһаниинь тон зүб гэжэ һанагдана.

Мүрысөөнэй эмхидхэлдэ нэбтэрүүлэгдэһэн нэгэ шэнэ юумэн тухай богонихоноор тогтолтой ха. Комбинадай цехүүд, городой предприятинууд ажал хэрэг тухайгаа квартал соо нэгэ дахин мүрысэдэг коллективэйнгээ үмэнэ тоосодог гурим тогтонижобо. Совхозуудта экономикын ба соёлой үдэр үнгэргэгдэдэг болонхой. Тэрэл үдэрэй үедэ мүрысөөнэй ябаса шалгагдадаг, дүн тухай хоёр талын нүхэр ёһоной хөөрэлдөөн болодог шуу.

Ниитэ-политическэ хүдэлмэриин байдал һайса шэнжэлэгдэһэн, ушардаг дутагдалнуудые усадхаха талаар зохихо хэмжээ абаха эрилтэ табигдаһан байгаа. Лекционно пропагандые һайжаруулха зорилгоор «Знание» бүлгэмэй районно организациин ябуулха хүдэлмэриин түсэб, лекторнуудэй ямар асуудалаар хаана, хэзээ лекци уншаха байһан тухай мэдээсэл районой газетэдэ һара бүхэндэ толилогдоно. Зунай һарануудай туршада районно центртэ 11 агит-талмай хүдэлжэ байгаа. Тэндэ партийна, совет хүдэлмэрилэгшэд, профсоюзай болон ажахын хүтэлбэрилэгшэд хүн зоной үмэнэ лекци уншадаг, хөөрэлдөө үнгэргэдэг һэн.

Далахайн, Хамниин, Енгорбойн совхозуудта болоһон тоосоото-һунгалтын суглаанууд дээрэ үгэ хэлэһэн коммунистнууд хүдөө ажахын мэргэжэлтэд муугаар хүдэлнэ, малай үүлтэр һайжаруулха хүдэлмэридэ анхаралаа һулаар хандуулна, зариманиинь, үнгэрхэдөө, ажалай болон гүрэнэй журам сахинагүй, зохихогүй ябадал гаргана гэжэ шүүмжэлхы ажаглалта хээ һэн. Иимэ дутагдалые зайсуулхын тула эдэ ажахынуудай партком бүхэн тусгаар хэмжээ ябуулгануудые хараалһан байна. Хүдөө ажахын мэргэжэлтэдэй үүргые дээшэлүүлхэ, харюусалгыень шангадхаха талаар хүдэлмэри ябуулагдана. Даалгагдаһан хэрэгээ хэр зэргээр дүүргэжэ байһан тухай тэдэнэр хирэ-хирэ болоод лэ парткомой гү, али партбюрогой заседани дээрэ тоосожо байдаг болонхой.

Энээнтэй дашарамдуулан, КПСС-эй райкомой бюрогой заседани дээрэ «Эдеэ хоолой программын эрилтые бэелүүлэн, эбэртэ бодо малые үсхэбэрилхэ, табан жэлэй түсэб дүүргэхэ талаар СССР-эй 50 жэлэй нэрэмжэтэ совхозой дирекци болон парткомой ябуулжа байһан хүдэлмэри тухай», «Далахайн совхоздохи экономическа хүдэлмэриин байдал болон тэрэниие саашадань һайжаруулха хэмжээнүүд тухай», «Цахирай совхоздо мал ажалай продуктнуудые абалга болон бэлэдхэлые дээшэлүүлхэ хэмжээнүүд тухай» асуудалнууд зүбшэгдэһэн байха юм.

Хүтэлбэрилхы кадрнуудай, хүдөө ажахын мэргэжэлтэдтэй ябуулагдадаг хүдэлмэриие гуримшуулха талаар партиин райком зохихо хэмжээнүүдые абаһан байна гэжэ тэмдэглэмээр. Ёнгорбойн, Хамниин, Харацайн совхозуудай кадрнуудые бэхижүүлхын тула горитой хүдэлмэри ябуулагдаа.

Хүдөөгэй ажалшадые, илангаяа холуур байрлажа ажалладаг малшадые эд бараагаар, эдеэ хоолой зүйлнүүдээр хангаха хэрэг ехэ шүүмжэлэлдэ ороһон юм. Совет худалдаа наймаанай ёһо гуримда зохихогүй ябадалай дайралдадаг байһан тушаа коммунистнууд тодо баримтатайгаар ажаглалта хэһэн шуу. Тэдэ дутагдалнуудые хараадаа абан, райпогой партийна эхин организаци хэмжээ ябуулгануудые абаһан байна. Тиигэжэ худалдаа наймаанай предприятинуудай хүдэлмэри зарим тэды һайжараа. Гэбэшье холын малшадые шухала хэрэгсэлнүүдээр хангалга урданайхи шэнги муу байдалтай зандаа. КПСС-эй райкомой бюрогой заседани дээрэ райпогой түрүүлэгшэ нүхэр Балданов, парторганизациин секретарь нүхэр Раднаев байдал тухайгаа элидхэһэн байгаа. Алдуутай, дутагдалтай ажал ябуулгын түлөө тэдэнэртэ партийна зэмэ тохоогдоо һэн.

Районно партийна XXX конференци дээрэ үгэ хэлэһэн делегадууд зарим совхозуудай малшадай гэрнүүд, малай байранууд электрын элшээр мууса хангагдана гэжэ тэмдэглээ һэн. Мүнөө үедэ олонхи ажахынууд проектно-сметнэ документацитай болонхой. Энэ жэлэй эхинһээ хойшо 16 километр утатай электрын элшэ дамжуулха лини татагдажа, Зэдэ голой эхеэр оршодог малшадай гэр байрануудта зайн гал бадараа. Гэбэшье энэ шухала асуудал шиидхэбэреэ хүсэд олоодүй байһаар. Далахайн, Дүтэлүүрэй, Хамниин, СССР-эй 50 жэлэй нэрэмжэтэ совхозуудай малшадай ажалладаг 142 газарта электрын элшэ хүрэжэ ошоогүй байһаар.

Коммунистнуудай хэһэн шүүмжэлхы ажаглалтануудые, оруулһан, һанамжа болон дурадхалнуудые хүсэндэнь хүргэхэ талаар СССР-эй 60 жэлэй нэрэмжэтэ Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай партком ехэ хүдэлмэри ябуулна. Тэдэниие бэелүүлхэ зорилгоор хараалһан хэмжээ ябуулгануудайнь 70 гаран процентнь мүнөө дүүргэгдэнхэй.

Тиигэжэ Холтоһон уурхайдахи арюудхан сэбэрлэлгын хүдэлмэриин эмхидхэл яһала һайжараа. Эндэ томодхогдоһон бригаданууд эмхидхэгдэнхэй. Тэдэнь бултадаа ажалда хабаадаһанай коэффициентын ёһоор түлбэриеэ абадаг нэгэ нарядаар хүдэлмэрилнэ. Юнхэрэй уурхайн канатно-дүүжэн харгы шэнэдхэн заһабарилагдажа байна. Хүдэлмэришэдэй хубсаһаяа һэлгэхэ, эдеэлхэ, амарха гэрнүүдэй барилга энэ жэлдэ дүүрэхэ юм. Һонгинын карьертэ автогараж шэнээр бариха асуудал шиидхэгдээ. Тэрэнэй бүтэбэл, автомобильнуудые ашаглалга нилээд һайжарха зэргэтэй.

Партийна цеховэ организацинуудай бэелүүлдэг үүргые дээшэлүүлжэ шадаһанай, партийна эмхидхэлэй хүдэлмэриие бүхы дээрэнь һайжаруулһанай ашаар комбинадай коллективэй үйлэдбэриин хэрэг урагшатай ябана, ниитын ажабайдалда шэнэ шэнжэ шанартай хубилалтанууд үзэгдэнэ. Байгуулагдаһаар 50 жэлэй ойе ажалай эрхим амжалтатайгаар угтаха гэһэн комбинадай коллектив зориһоноо бэелүүлжэ шадаа гэжэ хэлэхэ дүүрэн эрхэтэйбди. Ажалай Улаан Тугай орденоор шагнагдаһан ушар предприятиин түүхэдэ шэнэ хуудаһан болон нэмэбэ.

Коммунистнуудай, делегадуудай оруулһан дурадхалнууд хэһэн шүүмжэлхы ажаглалтанууд партийна организацинуудай саашанхи ажабайдалда, үйлэдбэриие хүтэлбэрилгэдэ һайн нүлөө үзүүлнэ гэжэ богонихон шэнжэлэлэйнгээ эсэстэ тэмдэглэмээр. Тэдэ бүгэдые хүсэндэнь хүргэхын тула районой партийна эхин организацинууд ажалшадайнгаа хүсэл эрмэлзэлые улам эдэбхижүүлхэ, түсэбтэ табан жэлэй дүрбэдэхи жэлэй даабариие амжалтатайгаар дүүргэхэ тэмсэлдэ уряална.

Е. МАШКОВ,
КПСС-эй обкомой инструктор.

МҮРЫСӨӨНЭЙ ТҮРҮҮ ЗЭРГЭДЭ

ЗАЛУУШУУЛАЙ ЗОРИГЖОЛ

Дэлхэйн пролетариадай агуу ехэ вождь В. И. Ленинэй суртал һургаалнуудта хэтэ хододоо үнэн сэхэ байһанаа манай түрэл Коммунис парти хэрэг дээрэнь харуулна. Илангаяа комсомол залуушуулые коммунис ёһоор, үнэн сэхээр хүмүүжүүлхэ, тэрэнэй үүргые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ саг үргэлжын анхарал хандуулдаг, туһалдаг, эрилтэеэ шангадхадаг гээшэ. Комсомолшууд, залуушуул түрэл Коммунис партиин хараалһан асари ехэ хараа зорилгонуудые үнэн сэхэ ажалаараа бодото дээрэнь бэелүүлхэ хэрэгтэ бүхы хүсэ шадалаа элсүүлдэг заншалтай.

Комсомол залуушуул ДнепрогЭС-эй, Магниткын, Турксибэй, Братска, Саяно-Шушенскэ ГЭСүүдэй барилгада хабаадалсажа, шэнэ газар элдүүрилжэ, ажалай ёһотой баатаршалгануудые харуулаа һэм шуу. Хоридохи зуун жэлэй асари ехэ барилга болохо Байгал-Амарай түмэр харгын барилгые комсомолшууд, залуушуул эхилэлсээд, гүрэнэй хараалһан даабариһаа жэлээр урид «алтан залгалаа» холбосожо, Амар тээшэ ашаанай поезднуудые ябуулжа эхилбэ.

«Партиин зүгһөө комсомолые хүтэлбэрилгые саашадань һайжаруулха, залуушуулые коммунис ёһоор хүмүүжүүлгэдэ тэрэнэй үүргыень дээшэлүүлхэ тухай» КПСС-эй ЦК баталан абаһан тогтоол дотор Байгал-Амарай түмэр харгын барилгада комсомол ехэ хубитаяа оруулаа гээд тэмдэглэһэн байна. Ленэ мүрэнэй эрьеһээ Амар хүрэтэр, нээрээшье комсомолшууд, залуушуул гайхамшаг ехэ хэмжээнэй ажал хээ гээшэ ааб даа. Манай барилга-хабсаралгын 581-дэхи поездын комсомолшууд, залуушуул БАМ-ай барилгада мүн лэ тон эдэбхитэйгээр хабаадалсажа, даабаряа хододоо үлүүлдэг, социалис мүрысөөндэ эрхимлэһэн лэ байдаг һэн.

Поездымнай хүдэлмэришэд Байгалай хойто эрьедэ Северобайкальск городой барилгада хабаадалсажа, байрын гэрнүүдые, столово, магазин, соёлой, һургуулиин, сад-яслиин, пионерскэ лагериин байшангуудые, промышленна томо объектнүүдые барилсажа, КПСС-эй XXVI съездын, КПСС-эй ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлхэ хэрэгтэ хубитаяа оруулалсана. Манай поездын хүдэлмэришэдтэ Буряадай участогта түмэр харгын рельс табиха тон харюусалгатай ажал даалгагдаһан юм.

Бидэ бүхы коллективээрээ хэлсээд, ВЛКСМ-эй XVII съездын нэрэмжэтэ отрядай гэшүүн А. В. Бондариие түмэр харгын рельс табиха комсомол-залуушуулай бригадын бригадираар дэбжүүлээ һэмди. Манай поездын захиргаан, партийна, профсоюзай, комсомолой организацинууд тон зүб шиидхэбэри гаргаһан байгаа гээд хэлэхэ байнаб. Юуб гэхэдэ, залуу барилгашан А. В. Бондарь 40 хүнһөө бүридэһэн бригадын коллективые тон зүбөөр хүтэлбэрилжэ, Байгалай хадануудай хормойһоо Шэтын участогай Балбухта нютаг хүрэтэр 609 километр зайда БАМ-ай гол харгы барилсаа, станцинууд шадарай 150 километр харгын рельс табиһан байха юм.

Сэхыень хэлэхэдэ, А. В. Бондарь коллективэйнгээ этигэл найдабариие үнэн сэхэ ажалаараа бодото дээрэнь харюулжа шадаа.

В. П. Бритиков рельснүүдые шпалануудта холбон хадаха, эгээл харюусалгатай участогые даажа абаад, 760 километр зайда хүрэтэр рельс шпалада хадажа, тон ехэ хэмжээнэй ажал хэһэн юм. В. П. Бритиковэй бригадын коллектив хоёр-гурбан халаанай туршада ажалаа эмхидхэжэ, түмэр харгы баригшадые һаадгүйгөөр хангаха гэжэ эрмэлзэдэг, ажалдаа үндэр бүтээсэ түйладаг байгаа. Поездын партийна, профсоюзай, комсомолой организацинууд ажалаа зүбөөр, ашаг үрэтэйгөөр эмхидхэхэ хэрэгтэнь А. В. Бондарь, В. П. Бритиков болон бусадта яһалал туһалдаг гээшэ ааб даа.

Түрүү хүдэлмэришэдэй гаргаһан һайн һайхан үүсхэлые бидэ саг дары дэмжэдэг, али бүхы талаһаа туһалха гэжэ эрмэлзэдэг заншалтайбди. «Түмэр харгын рельс табидаг поездэо ногоон харгы» гэһэн үүсхэл В. П. Бритиковэй бригадын коллектив гаргаа бэлэй. Энэ үүсхэлынь һайшаан дэмжэгдээ һэн. А. В. Бондариин бригадын коллектив БАМ-ай һүүлшын «алтан залгалаа» болзорһоонь урид холбохо гэһэн үүсхэл мүн

бэлэй. Энэ үүсхэл

шаан дэмжэгдэв.

риин эстафетэ» гэһ

ро А. В. Бондарь,

тиков гэгшэд соци

сөө дэлгэрүүлжэ,

бинадуудай, хүүрг

дай, жолоошодой

боо барисаа бэхи

тэй этэйгээр хүд

тэ ехэ хубитаяа

Комсомолшууд, з

иигэжэ эдэбхи үүс

шангаханаар хүдэл

һээ, саг болзо

урид Ленэһээ Ам

поезднууд ябажа

юм. Эндэ багаха

манай 581-дэхи по

сомол-залуушуулай

хубита бии гээд

Барилга-хабсарал

хи поездын хүдэлм

веробайкальск го

рилгада хабаадалс

гэрнүүдые, промыш

ектнүүдые бодхож

даабари үлүүлэн

жэ яһалал оролдо

хэдэ, Александр

тэлбэрилдэг ком

шуулай бригадын

рилга-хабсаралгын

ездын ОРС-ын

лагдамал бааза

кальск городто ба

хай. Энэ томо об

рилгые саг болзо

гэжэ, эрхим ш

ашаглалгада туша

залуу барилгашан

рэй бригадын кол

хүсэ шадалаа элс

Поездымнай кол

гша ондо 6 милли

ган түхэригэй б

даабаритай юм һ

бан һарын турша

он 486 мянган т

рилга хээд байна

али жэлэй даабар

цент дүүргэгдэв.

лай үнэн сэхээр

гой шангаар хүд

һээ энэ бүхы ам

лагдаа гээд хэлэ

Коллективтэмнай

БАМстройн», БАМ

спортна барилгац

профсожой дурас

туг 1500 түхэригэй

тайгаар барюулагд

най ажал хэрэг ү

нэгдэбэ гээшэ.

даа бүри шангаа

БАМ-ай саг үргэл

нүүдые саг болзо

лалгада тушааха

хүсэ шадалаа эл

А. КО
барилга-хабсаралгы поездын комсомо организациин

Совет орон дотор

ХҮДӨӨГЭЙ ШЭНЭ БАРИЛГАНУУД

ХАБАРОВСК. Амар шадарай «Заря» совхоздо шэнэ байрануудые толложо эхилээ. Механизаторнуудай, агрономуудай, хүдөөгэй бусад мэргэжэлтэдэй 60 гаран гэр бүлэнэртэ шэнэ байрануудай түлхюур үгтэбэ.

Шефүүдынь — Хабаровскын ажалша коллективүүдэй түлөөлэгшэд, студентнүүдэй барилгын отрядуудай гэшүүд һаянай байгуулагдажа байһан ажахыда бүхэли үйлсэ бодхооходонь туһалаа юм. Бууса шадарай участогуудтай аминдаа гэрнүүд, 12 байратай гэрнүүд тэдэнэртэ дурадхагдаһан байгаа. Бүхы гэрнүүдынь, городойхидол адляар, түгэс түхеэрэгдэнхэй.

Городой хүн зон хүдөөгэй барилгануудые онсо анхаралда абанхай. Хүдөө нютагуудта гэр байра хурдан түргэнөөр бариха талаар хизаарта табигдаһан программа шефтээ абаһан колхоз, совхозуудта горитой туһаламжа үзүүлхэ нөөсэнүүдые бэдэрхэ шэнэ түлхисэ болоһон байна. Табан жэлэй дүүрэтэр хүдөө нютагуудта 300 мянга шахуу дүрбэлжэн гэр байра ашаглалгада оруулагдаха юм. Энэнь урдахи хоёр жэлэйхиһээ хоёр шахуу дахин ехэ болоно. Индустриальна барилгын хүгжэлгэ ехэ туһа нэмэри болоо. Хабаровскын, Комсомольск-на-Амуре хотын, Амурскын гэр барилгын предприятинууд үргэлжэ ханатай гэрнүүдые бүтээдэг болонхой.

НАЙДАМТАЙ ХАЛААН

ФРУНЗЕ. Эндэхи электронно тоолон тодорхойлхо машинануудай заводто социалис мүрысөөндэ илагшадай тоодо түрүү хүдэлмэришэд болон бригадануудтай хамта һурагшадые нэрлэхэл ёһоорнь нэрлэдэг. Киргизэй ниислэл хотын 56-дахи һургуулиин 9 «А» классай һурагшад ажалдаа үндэр дүнгүүдые түйлаһанай түлөө дамжуулгын Улаан тугта хүртэһэн байна.

Һургуулида хүдэлдэг радиотехническэ, электро-хабсаралгын, металл болбосоруулгын кружогууд прерприятиин үйлэдбэриин ёһотой участогууд болонхой. Тэдэниие шэнэ хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдээр, зэр зэмсэгүүдээр, хэмжэлгын приборнуудаар хангаха тухай заводой албанууд һанаагаа табиһан байгаа. Техникын аюулгүй байлгын талаар хэшээлнүүдые мэргэжэлтэд ахалагша классайхидтай үнгэргөө һэн.

Жэлэй туршада үхибүүд ерээдүйнгөө мэргэжэлэй үндэһэ һуурие шудалха талаар 140 часай курса үнгэрхэ байна. Тэдэнэрэй бүтээһэн продукци заводой түсэбтэ оруулагдадаг. Дунда һургуули дүүргэһэн тухай аттестадуудтай хамта хүдэлмэриин разрядуудые олгоһон тухай үнэмшэлгэнүүд һурагшадта барюулагдаха юм.

ЗОХЕОХЫ АЖАЛТАНАЙ ТООСООН

ЛЕНИНГРАД. «Ажал хүдэлмэридэ ба байлдаан соо мүндэлһэн хүгжэм эндэхи Адмиралтейскэ нэгэдэлдэ һаяхан зэдэлбэ. Композиторнууд болон В. П. Соловьев-Седойн нэрэмжэтэ эстрадно-симфоническа оркестрэй хүгжэмшэд корабль бүтээгшэдтэ айлшалаа.

Энэ концертээр хүгжэм зохёогшод нютагайхидайнгаа урда тоосожо эхилбэ. Хотын предприятинуудта, институдуудта, техническэ мэргэжэлэй училищинуудта, һургуулинуудта, иимэ тоосоон үнгэргэгдэхэ.

— Совет засагай һаял мүндэлжэ байхада «Искусство — ажалшадта!» гэһэн революционно уряада харюу болгон, иимэ нүүдэл концертнүүд эмхидхэгдэдэг заншалтай болоһон юм,— гэжэ Ленинградай композиторнуудай эмхиин правлениин түрүүлэгшэ СССР-эй арадай артист А. Петров хөөрэнэ. Харин мүнөө ажалша коллективүүдтэй бүри үргэн харилсаа холбоо бэелүүлдэг болонхойбди. Балтиин заводой корабль бүтээгшэдтэй композиторнууд харилсаатай байдаг, манай үеын хүн тухай эрхим хүгжэмтэ зохёолой түлөө харалга-конкурснууд предприятинуудта үнгэргэгдэдэг. Саяно-Шушенска ГЭС-эй барилгашад Нева дээрэхи хотын композиторнуудые нэгэтэ бэшэ хүлеэн абаһан байгаа. Ленинградайхидай эмхидхэдэг «Саянай галнууд» гэһэн хүгжэмтэ фестиваль Красноярска хизаарта үнгэргэгдэдэг.

Энэ жэлэй харалгада симфониһоо эхилээд дуунууд хүрэтэр элдэб жанрай зохёолнууд оруулагданхай. Агуу ехэ Илалтын 40 жэлдэ зорюулагдаһан шэнэ хүгжэм зэдэлхэ. Хотын түрүү оркестрнүүд, хоорой коллективүүд ба дуушад концертнүүдтэ хабаадаха.

ДҮЙ ДҮРШЭЛ ХАЛАН АБАХЫН ТУЛА

МОСКВА. Подольскын нүүдэл оньһожоруулагдамал 15-дахи колоннын бригадир Л. В. Родин СССР-эй ВДНХ ошохоёо байхадаа, ВДНХ-да ерэһэн хүн зоной анхаралда байхаб гэжэ һанаандаашье оруулаагүй. 11.000.000 номерой билет тэрээндэ тудаһан байгаа.

Мүнөө жэлдэ выставкэ эгээл эды шэнээн айлшадые хүлеэн абаа бшуу. Тэрэнэй 82 павильондо дэлгээгдэһэн 100 мянгаһаа дээшэ экспонат гансал түйлагдаһан амжалтануудые, бэшэ, харин совет экономикодо, эрдэм ухаанда, элүүрые хамгаалгада, арадай гэгээрэлдэ бии болоһон баян дүй дүршэлые харуулдаг. «Промышленна рободууд болон рободоор хангагдаһан», технологическа комплекснууд, «Арадай ажахыда микропроцессорнэ хэрэгсэлнүүдые хэрэглэлгэ», «Ажалые хамгаалга-84», болон бусад олон экспозицинуудтай хүн зон танилсана. Арадай ажахын эгээл элдэб шэглэлэй мэргэжэлтэд выставкээр ехээр һонирходог. «Автопром-84» гэжэ гансахан выставкэдэ һара хахадай туршада нэгэ миллионһоо дээшэ хүн орожо хараһан байгаа. «Союзна республикануудта агропромышленно комплексын хүгжэлтэ» гэһэн ехэ выставкые нээхээр бэлэджэ байнхай.

(ТАСС)

Манай республикын хүнгэн промышленностиин шэнэ предприятинуудай нэгэн болохо гадар трикотаж хубсаһанай фабрикые «залуушуулай» гэжэ дэмы нэрлэдэггүй. Юуб гэхэдэ, эндэ гол түлэб комсомол залуушуул хүдэлнэ бшуу. Тэдэнэр лэ фабрикын коллектив дотор дэлгэрһэн «Агуу илалтын 40 жэлдэ дүшэн габшагай недели» гэһэн уряа доро мүрысөө үүсхээд, тэрэнэйнгээ түрүү зэргэдэ дабшана. Эндэ үйлэдбэриин түрүүшүүл, коммунис ажалай ударнигууд, арбан нэгэдэхи табан жэлэйнгээ түсэбүүдые дүүргэгшэд үдэрһөө үдэртэ олошорно. Тэдэнэй нэгэн— Алла Климук. Энэ оёдолшо комсомол басаган мэргэжэлээ эрхимээр шудалжа, түсэбтэ даабаринуудаа 140—150 процент бэелүүлнэ.

— Манай бригадын оёдолшод арбан нэгэдэхи табан жэлэй дүрбэдэхи жэлэй түгэсхэл дээрэ урда урданайхиһаа хэшээл оролдолготойгоор хүдэлжэ, эрхим амжалта түйлахаар зоригжонхой,— гэжэ Алла Климук хөөрэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. Климук ажалдаа.

В. ПЛУТТЫН фото.

ХАРААЛҺАНДАА ХҮРЭХЭ

Зэдын районой Оёорой совхозой хүдэлмэрилэгшэд энэ жэлдэ ниитынгээ адууһа малда элбэг хүрэхэ үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ талаар нилээд хүдэлмэри ябуулжа байна. Эдэнэр витаминтай ногооной гурил гаргаха хэрэгтэ илангаяа онсо анхарал хандуулаа. Энэ сэнтэй тэжээл нөөсэлэлгэдэ тусхай звено табигдаһан байна. Иигэжэ тус коллектив хоёр агрегадаар үдэр бүхэндэ 10 тонно гранул бэлэдхээ.

Байгша ондо ажахын тэжээл бэлэдхэгшэд бүхыдөө 480 тонно витаминтай ногооной гурил татаха түсэбтэй һаа, арга боломжоёо тооложо үзөөд, энэ жэлэй малай үбэлжэлгэдэ дүн хамта 800 тонно шэмэтэ тэжээл нөөсэлхөөр хараалаа һэн. Мүнөө тэдэнэр абаһан социалис уялгаяа нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэнхэй.

Звеное даагша, дүршэлтэй механизатор Леонид Павлович Анисимов комбайнһаа ногоон тэжээл агрегадуудтаа зөөжэ, бэшэндээ ажалай үльгэр жэшээ харуулаа. Машинистнүүдээр Валерий Цыбикжапов, Цырендоржо Цыдыпов, Сергей Бадмаев, Геннадий Павлов гэгшэд хүдэлөө. Эдэнэр энэ ажалдаа жэл бүри ажалладаг хадаа дүй дүршэлөөр баян болонхой. Ушар иимэһээ машинистнүүд витаминтай ногооной гурил татадаг агрегадуудаа хоёр халаанда һаадгүйгөөр хүдэлгэһэн юм.

Тэдэнэрэй түйла

район дотороо

мынь болоно.

Орой намар

түрүү колле

лёнкоор, мүн оро

дэлһөө витаминта

гурил гаргаа. Ин

социалис уялгаһаа

100 тонно гурил

рилго урдаа табя

нүүдтэ эршэтэйгэ

байнхай.

Район дотороо

социалис мүрысөөн

гараһан энэ звено

хараалһандаа заатаг

С. ТЮ
манай штатнаб

ЭДЕЭ ХООЛОЙ ПРОГРАММА —БҮГЭДЭ АРАДАЙ ХЭРЭГ

1. БАГА ГАРГАШАТАЙ, ШЭМЭ ЕХЭТЭЙ

Һүүлэй жэлнүүдтэ манай колхоздо үнеэдэймнай һү шэмэ эрид дээшэлжэ байна. Жэшээлбэл, энэ зундаа ажахымнай һаалиин фермэнүүд тоһоной заводто үдэр бүри 40—42 центнер һү тушаадаг байгаа юм. Энэмнай урда жэлнүүдэйхидэ орходоо хоёр дахин шахуугаар ехэ болоно. Ямар ушарһаа үнеэдэй һү шэмэ эрид дээшэлээ гээшэб. Нэгэдэхеэр, эндэ манай һаалишад, үхэршэдэй оролдолго бии ааб даа. Эдэнэрнай сагаан эдеэ ехээр үйлэдбэрилхын тула ажалдаа түрүү онол арга, дүй дүршэл үргэнөөр нэбтэрүүлдэг болонхой. Хоёрдохёор, һү ехээр һаахын тула үнеэдээ шэмэ шанартай тэжээлээр хангаха хэрэгтэй. Бидэ һаалиингаа малда эрхим шанартай, һайн шэмэтэй гэхэ гү, али белогоор элбэг тэжээл шадаал һаа ехээр бэлэдхэхые оролдонобди. Һүүлэй жэлнүүдтэ горох, обёосой холисоор хэгдэһэн силос үнеэдтэ эдюулхэдэмнай, һү шэмэнь яһала дээшэлнэ. Колхозоймнай механизаторнууд силос болгодохоор таригдаһан ороохото ургамалнуудаа һүн эдеэтэй болоод байхадань, сабшажа хэршээд, урид сэбэрлэгдэжэ бэлдэгдэһэн траншей соогоо дарадаг заншалтэй.

Манай ажахы 1976 онһоо эхилжэ, бүхы силосэйнгээ 70 гаран процентыень горох, обёосой гү, али горох, шэниисын холисоор хэдэг болонхой. Ушарынь хадаа ороохото ургамалнуудай холисоор хэгдэһэн силос кукурузынхидэ орходоо нилээд шэмэтэй, белогоор элбэг байхаһаа гадна тариха, хуряахадаашье бага гаргашатай гээшэ. Һүүлэй жэлнүүдтэ манай колхоз кукурузынгаа тарилгые хороожо, орондонь, горох, обёосой гү, али горох, шэниисэ холижо тарина.

Урдандаа полиин «хатан» гэжэ алдаршаһан кукуруза үнеэдэй һү шэмэ дээшэлүүлхэдэ сэгнэшэгүй ургамал гэжэ тоологдодог байгаа. Теэд мүнөө үеын сагай эрилтээр кукурузын соло бууража захалба гэжэ тэмдэглэхэ байнаб. Бүхы юумэн өөрын саг болзортой байдаг гээшэ ааб даа. Һукурузыншье суурхаһан саг дүүрэхэ дүтэлөө. Тобшолбол, кукурузын орондо шэмэ шанартай ондоо ургамал бэдэржэ олоод тариха болонобди. Мүнөө кукурузаар хэгдэһэн силос горох, обёосой холисотой зэргэсүүлхэдэ шанараараа нилээд доогуур байха юм. Хараад үзыт даа. Хэрбээ үнеэн бүхэндэ нэгэ килограмм тэжээлэй единицын хэмжээнэй кукурузын силос эдюулхын тула 8—10 килограмм тэжээл гаргашалагдаха байна. Харин горох, обёосой холисоор дараһан силос оройдоол гурбан килограмм гаргашалагдана. Иигээд ерэхэдээ ороохото ургамалнуудаар хэгдэһэн тэжээл шэмэтэй, белогоор элбэг байһаниинь эндэ элирнэ.

Ажахы бүхэн кукурузаяа һайн үрэжэлтэй, уһалагдадаг газарта таридаг заншалтай. Хэрбээ энэ полидонь горох, обёосой гү, али горох, шэниисын холисо тарибал, кукурузада орходоо юрэ хэмжээгээрээ багашье һаа, шэмэ шанараараа холо һайн, белогоор хоёр дахин үлүү тэжээл хуряажа абаха байнабди. Кукуруза тарихада, харууһалхада, хуряахада, нилээд ехэ гаргашатай байдаг. Харин горох, обёосой, горох, шэниисын холисо тарихада гаргашань жэшээлэшэгүй бага байха юм. Нэн түрүүлэн иимэ холисо тарихада ондоо ажахыһаа хүрэнгын ороохо бэдэрэлтэгүй, өөрымнай бэлдэһэн үрэһэн хэрэглэгдэнэ. Тарилгаяа кукурузадал адли хэдэн удаа борнойлжо, нэмэлтэ тэжээл болгон минеральна үтэгжүүлгэ оруулнагүйбди. Ороохото бусад ургамалнуудтал адли буртаг ногооень усадхаад лэ дүүрээ ха юм. Саашань, горох, обёосой холисо тарихада ногоон эшэ набша багаар суглуулагдадаг гэжэ урид хэлээ һэмди. Тиимэһээ хуряалгын үедэ хэршэгдэһэн ногоо траншейдэ зөөхэдэ автомашина үсөөнөөр хэрэглэгдэнэ. Мүн эсэстэнь олон траншей хэрэгтэй бэшэ байха юм. Кукурузын силосэй дарагдадаг тэрэл траншей соо шэмэ шанараараа хоёр-гурбан дахин үлүү гэхэ гү, али белогоор элбэг тэжээл хадагалжа абанабди.

Горох, обёосой холисоор хэгдэһэн силос малда эдисэтэй байдаг.

Кукурузын силостэ белок бага юм. Кукурузаяа заабол түрүүшын хюруһаа урид хуряажа абанабди. Зарим жэлнүүдтэ эртүүр хюруугай унаа һаа, бүхы тарилгамнай хүлдэжэ шарлашадаг. Иигэжэ кукурузын ургаса эрид доошолно. Намар бүхэндэ кукурузын ургаса хуряахадаа хюрууһаа үрдихын тула аргагүй тэбдэжэ, яаража ажаллаха болонобди. Хэрбээ энэ үедэ силосэй ургамалнуудые хуряаха комбайнуудай эбдэрбэл, хабарһаа хойшо оролдожо ажаллаһан кукурузашадаймнай хүдэлмэри хиидэ хосоржо магадгүй байдаг.

Кукурузын силостэ тоһолиг кислота элбэг гээшэ. Тиимэһээ ехэнхи хубинь шүүһэн боложо хороно. Хэрбээ кукурузын 100 тонно эшэ набша хэршээжэ траншейдэ дарабал, оройдоол 60 тонно бэлэн тэжээл абтаха. Харин 40 тоннонь шүүһэн боложо хосорно ха юм.

Горох, обёосой холисоор силос дарахада иимэ хоролто байхагүй. Суглуулжа абаад хэршэжэ дараһан бүхы тэжээл тэрэл хэбээрээ хадагалаатай байдаг.

Үнеэдтэ кукурузын силос эдюулхэдэ, һүнэйнь тоһолиг жэлдээ дунда зэргээр 3,3—3,5 процентһээ дээшэлдэггүй. Харин горох, обёосой холисоор хэгдэһэн силос үнеэдтэ үгэхэдэ, һүнэйнь тоһолиг дунда зэргээр 3,9 — 4 процент болодог юм.

Горох, обёосой холисоор дарагдаһан силос кукурузада орходоо тэжээлэй единицын хэмжээгээр нилээдгүй дахин үлүү байдаг гээшэ. Ороохото ургамалнуудаар хэгдэһэн силосэй аша үрыень хараада абаһан ажахынууд һүүлэй жэлнүүдтэ кукурузын тарилга хороожо, орондонь горох, обёосой холисо тарина. Иигэжэ эдэ колхоз, совхозууд гансашье һү ехээр һаана бэшэ, мүн малайчгаа шэгнүүрые горитойхоноор дээшэлүүлнэ. Хэрбээ мүнөө бүхы ажахынууд кукуруза, наран сэсэгэй орондо ороохото ургамалнуудай холисо тарижа, силос дарабал, ниитынгээ адууһа малай ашаг шэмые эрид дээшэлүүлхэ аргатай болохо һэн.

Би сүлөө сагтаа «Сельское хозяйство России» гэжэ журнал һонирхон уншадагби. Хоёр-гурбан жэлэй саада тээ энэ журнал соо Красноярска хизаарай «Назаровский» совхозой тэжээл үйлэдбэрилэгшэдэй дүй дүршэл, онол арганууд тухай дэлгэрэнгыгээр толилогдоо һэн. Совхозой директор эндэ ямар тэжээл дээрэ мал ажалаа хүгжөөһэнөө тодорхойгоор хөөрөө юм. Тиихэдээ эндэхид кукуруза үнихэнэй тарихаяа болиһон байба. Силос дарахадаа гол түлэб горох, обёосой, горох, шэниисын холисо хэрэглэдэг байшоо. Шэнэ онол аргаяа экономическа үрэ дүнгүүдээр гэршэлэн харуулхадаа, түрүү ажахын хүтэлбэрилэгшэ гансашье тэжээл үйлэдбэрилгын гаргашые хорооһоноо бэшэ, мүн абтаһан һү, мяханайнгаа өөрын үнэ сэнгые эрид доошолуулһанаа элишэлээ бэлэй.

Би Хёлгын совхоздо директорээр ажаллахадаа баһал туршалга хээ һэм. Яһала һайн дүнгүүд түйлагдаһан байха. Энэ ажахыда наймадахи жэлээ туршалга хэнэб. Колхозойнгоо һаалиин нэгэ фермын малые гансал горох, обёосой холисоор хэгдэһэн силосээр хооллуулхадамнай һү шэмэнь бусад фермынхиһээ эрид дээшэлээ һэн. Һүүлдэ зэргэсүүлхэдэмнай, ороохото ургамалнуудай холисоор хэгдэһэн силос эдиһэн үнеэдэй һү шэмэ кукурузын силосээр хооллуулагдаһан малда ороходоо аяар 40 процентээр нэмэһэн байгаа юм. Мүнөө дурсагдагша фермын һаалишад, үхэршэд кукурузын силосые һайн тэжээл гэжэ сэгнэхэгүй. Горох, обёосой холисоор хэгдэһэн силос һайшаахал байха. Юуб гэхэдэ, энэ тэжээлээр хооллуулагдаһан үнеэдэйнь һү шэмэ дээшэлжэ, һаалишад, үхэршэдэй салин хүлһэншье нэмэнэ ха юм.

Энэ жэлдэ колхоздомнай бүхы силосэй 70—80 процентнь горох, обёосой холисо

рагданхай. Тиимэһээ

гын үедэшье сагаан эд

бэгээр абтахаар хүлеэ

Зарим ажахынууд к

наран сэсэг хоёрые

таридаг. Энэ ямаршье

гүй, миил юрэ саг үнг

хэрэг гэжэ тоологшоб

тарилгын ургасашье

байдаг. Шэмэ шанара

горох, обёосой холисо

рэхэгүй. Тиимэһээ куку

элдэб ургамал холиж

гаргаша хэнгүй, ороо

гамалнуудай холисо

дал аша үрэтэй байха

Ниитынгээ адууһа

ашаг шэмые эрид дэ

хын тула элдэб оно

дүй дүршэл халан аб

рэглэхэ гээшэ ажахы

мэргэжэлтэдэй, хүтэлб

шэдэй нангин уялга

Тиимэһээ бидэшье үнэ

шэмые ехээр нэмэхэ

иимэ арга хэрэглэнэбд

КПСС-эй ЦК-гай май

он) Пленумэй түүхэтэ

бэринүүд дотор адуу

лай шэнэ онол а

дые, түрүүшүүлэй дүй

лые үргэнөөр дэлгэрүүл

сэхэ хэлэгдэнхэй. Тии

ажахынуудай мэргэжэл

тэлбэрилэгшэд мүнө

сагай эрилтын ёһоор

ха элбэгжүүлхэ шэнэ о

га үргэнөөр бэдэрхэ

лэдбэриин гаргашые э

роожо, продукциин

үнэ сэнгые улам доо

ха найдамтай зам шэл

лонобди. Иимэ зам, би

сал шэнэ онол арга а

хэрэглэжэ, туршажа э

хэл хэрэгтэй.

Е. УТЕН
Бэшүүрэй ра
XXI партсъездын нэрэ
колхозой түрүүл

...ЕДҮҮДЭЙ ...ЭЛМЭРИ

ДЕПУТАДУУДҺАА ЖЭШЭЭ АБАМААР

худэлмэридэ оролдосо ехэтэйгээр хандадаг хүнүүд юм. Депутадуудаймнай тоодо партиин 10 гэшүүд оролсодог. Гэхэтэй хамта арадай түлөөлэгшэдэй олониинь хүдөө ажахые саашадань хүгжөөлгэтэй нягта холбоотой хүнүүд—малшад, хонишод, механизаторнууд болоно. Ушар иимэһээ манай сомоной Совет, тэрэнэй бүридэлдэ ородог депутадууд малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлгэһээ эхилээд энэ хэрэгтэ һаналаа саг үргэлжэ табина. Малшадые медицинын, соёлой, худалдаа наймаанай талаар эрхимээр хангаха хүдэлмэри һайнаар ябуулха, мүн комплексно аргаар хангалгые үргэнөөр нэбтэрүүлхэ тухай асуудалнууд бидэнэй анхаралһаа холододоггүй юм. Холын гүүртэ, фермэнүүдтэ оршодог малшадые үбэлжэлгын үедэ таһалгаряагүйгөөр хангажа байха тухай уялганууд, график—түсэбүүд баталагдан абтаа. Малшадые соёлой талаар хангаха, һонирхолтой лекци, хөөрэлдөө үнгэргэхэ, концерт, наада харуулха талаар Алтайн дунда һургуулиин багшанар, һурагшад, районно болон Алтайн соёлой байшангуудай библиотекэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэд, «Знание» бүлгэмэй лекторнууд ехэхэн хүдэлмэри үнгэргэдэг юм. Худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэдэй оролдолгоор, Хүдэриин районой автолавкын жолоошон-наймаалагшадай даалгагдаһан уялгадаа харюусалга ехэтэйгээр хандаһанай ашаар совхозоймнай малшад эд бараа болон эдеэ хоолой зүйлнүүдээр гүйсэд хангагдана. Мал ажалай хүдэлмэрилэгшэдэй бэеын элүүр энхые сахиха талаар участково врач Борис Гармажапович Санжиев мүн лэ горитой хүдэлмэри үнгэргэнэ.

Соёлой, медицинын, худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэдэй дунда районно, сомоной Соведүүдэй депутадууд олон байха. Тэдэнэр өөһэдтөө даалгагдаһан уялгата даабаринуудаа эрхим һайнаар дүүргэхынгээ хажуугаар хүн зоной үгэһэн захяануудые саг соонь дүүргэхые оролдодог юм.

Хүдөө ажахые саашадань хүгжөөлсэн ябагшадай дунда арадай һунгамалнууд олон гэжэ тэмдэглээ һэм. Тэдэнэй нэгэн болохо Цыремпил Жадамбаевич Цыренжапов хорёод жэлэй туршада түрэл совхоздоо хони үдхэлсэжэ ябана. Алтайн һү һаалиин фермын һаалишад сомоной Соведэй депутадууд Лидия Доржиевна Чагдурова, Бадмасу Балдановна Очиртарова, Татьяна Пурбуевна Дайндарова гэгшэд фермые даагша, коммунист, сомоной Соведэй депутат Николай Раднаевич Рампиловай хүтэлбэри доро эрхимээр ажаллахынгаа хажуугаар ниитын ажал хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг юм.

Энэ фермэдэ тэжээлэй цех саг соонь заһабарилжа, үнеэдые шэмэтэ тэжээлээр хооллуулха хэрэг эмхидхэлгэдэ эндэхи депутадуудай оруулһан хубита ехэ. Фермын дэргэдэ байгуулагдаһан депутадуудай постын гэшүүд һүнэй шанар һайжаруулха талаар нилээд ехэ хүдэлмэри үнгэргэнэ. Хэрбээ урда жэлнүүдтэ бүхы һааһан һүнэй 85 процент нэгэдэхи сортоор ошодог һаа, сентябрь, октябрь һарануудта бүхы 100 процентнь эрхим шанартай гэгдэһэн байна. Эндэхи арадай хиналтын постын гэшүүд һүнэй шанар дээшэлүүлхэ хэрэгтэ мүн лэ горитой хубитаяа оруулалсаа.

Ажахы доторнай дүршэл ехэтэй хонишод олон юм. Тэдэнэй олонхинь нютаг зоноингоо этигэл найдабарида хүртэһэн хүнүүд байха. Сомоной Соведэй депутат Зоя Гармаевна Эрдынеева Бато-Мунко Цыренович нүхэртэеэ «Шаазгай» гэжэ газарта хонишодоор хүдэлдэг. Тэдэнэр жэл бүри 100 эхэ хониһоо зуу, зууһаа дээшэ хурьгадые абажа түлжүүлнэ. Тиихэдэ, Зоя Гармаевна Эрдынеева «Эхэ-герой» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй. Энэ үнэр баян бүлын басагад, хүбүүд эжы, абынгаа жэшээгээр түрэл совхоздоо амжалтатайгаар ажаллажа ябанад.

Һүүлэй жэлнүүдтэ һайн үрэ дүнгүүдые туйлажа, түрүү хонишодой тоодо орохон залуу коммунист, сомоной Соведэй депутат Галина Ивановна Банзарова, арадай һунгамал Галина Дабаевна Цынгунова гэгшэдэй нэрые дурдахаар. Эдэ нүхэднай арад зоной эрхим түлөөлэгшэд, ниитын эдэбхитэд байхынгаа хажуугаар ажахы, район дотороо суурхаһан хонишод юм.

Механизаторнуудайнгаа дунда ажал хэрэгтээ хам орохон, олон жэлэй туршада амжалта түгэс ажаллажа ябаһан хүнүүд бии юм. 1956 онһоо таһалгаряагүйгөөр трактористаар ажаллажа ябаһан Сергей Гомбоевич Цынгунов районно болон сомоной Соведүүдэй депутадаар нэгэнтэ бэшэ һунгагдаһан байха. Тэрэ мүнөөшье сомоной Соведэй депутадай үүргые нэрэтэй солотоигоор дүүргэжэ ябана. Сомоной Соведэй депутат Василий Галсанович Аюшеев түрэл нютагтаа 15—16 жэлэй туршада трактористаар ажаллана. Дээрэ дурсагдаһан механизаторнууд түрүүтэй ажахын бүхы трактористнар үбэлжэлгын халуун хаһада малшадта үбһэ, түлеэ зөөхэ хэрэгтэнь шадаха зэргээрээ туһалдаг юм.

Һунгагшадай зүгһөө орохон захяануудые саг болзор соонь дүүргэлгэ манай хүдэлмэридэ айхабтар ехэ нүлөө үзүүлдэг. Хэнэйшье мэдэһээр һунгагшад өөһэдынгөө хүсэ шадалай хүрэхэгүй гү, али өөһэдынгөө мэдэлээр шиидхэжэ шадахагүй ушарта туһаламжа эрижэ, арадай түлөөлэгшэдтэ захяануудые үгэдэг гээшэ. Эндэ гол түлэб байра байдал, хашаа хорёо бариха, дайнай ветерануудта гэр байрыень заһабарилха, түлеэ бэлэдхэхэ гэхэ мэтын захяанууд ородог. Энэ жэлдэ һунгагшадай захилаар нилээд ехэ хүдэлмэри хэгдээ. Дайнай ветеран Б. Д. Банзаровай гэрые шэнэлээбди, мүн айлнуудай, илангаяа ганса үбгэд, хүгшэдэй ажаһуудаг гэрнүүдэй газаагуур хашаа, хорёо хэжэ шэрдээбди. Һунгагшадай захилаар малшадай байрануудта заһабарилга үргэлжэлөө. Хуурай-Хундын отарада хонидой шэнэ байра нёдондо баригдаа һэн. Энэ жэлдэ малшадай байра баригдажа эхилээ.

Гэхэтэй хамта залуу бүлэнүүдтэ гэр байраар туһаламжа ехээр үзүүлдэгбди. Һүүлэй жэлнүүдтэ залуушуул олошоржо, бүхэли үйлсэ залуу бүлэнүүд бии болоо. Гол түлэб мал ажахытай нягта холбоотой манай совхоздо залуушуулай олоор үлэжэ байһаниинь тон һайшаалтай. Эдэмнай манай халаан, манай ерээдүй гээшэ. Энэ һайхан хэрэгүүдые дэмжэн, залуушуулда туһалха бидэнэй — сомоной Соведэй гүйсэдкомой гэшүүдэй, арадай депутадуудай нангин уялга болоно.

КПСС-эй ЦК-гай октябриин (1984 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлхэ хэрэгтэ өөһэдынгөө хубитые оруулхын тула манай депутадууд бүхы хүсэ шадалаа элсүүлэн, үбэлжэлгын хаһые амжалта түгэс үнгэргэхые оролдонод.

Н. БАНЗАРОВА,
Хяагтын районой
Алтайн сомоной
Соведэй гүйсэдкомой
секретарь.

«СОВЕТ АРАДТА БАЯР ХҮРГЭНЭБДИ»

СССР-эй болон ДРА-гай хоорондо хани барисаан, һайн хүршэ ёһоной харилсаа холбоон тухай договорто гар табигдаһаар 6 жэлэй ой мүнөөдэр гүйсэбэ.

Үндэр дээрэһээ Кабул хотые хараа һаа, хотын хойто, баруун ба зүүн хубида гурбан ехэ барилгануудай зурылдажа байһань харагдадаг. Эдэнь гэбэл, совет-афган харилсаа холбооной ашаар мүндэлһэн Кабулай гэр барилгын комбинат, Кабулай хилээмэнэй комбинат болон Джангалакска автомобиль заһабарилдаг завод болоно. Манай орон Афганистан хоёрой хоорондо тогтоһон һайн хүршэнэрэй харилсаа холбооной жэлнүүдэй туршада эгээ түрүүшүүлэй тоодо тэдэ баригдаһан байгаа.

Эдэ харилсаануудынь анханһаа хойшо договорой үндэһэ һуури дээрэ хүгжөөгдөө юм. Афганистанай болон Соведүүдэй ороной хоорондо дипломатическа харилсаа холбоо тогтоолго хадаа гүрэнүүдэй хоорондын шэнэ түхэлэй харилсаанай жэшээ болоо бэлэй. В. И. Ленинэй үүсхэлээр 1921 оной февралиин 28-да Москвада гар табигдаһан хани барисаан тухай совет-афган договор хадаа адли тэгшэ үндэһэ һуури дээрэ баталагдаһан Афганистанай уласхоорондын түрүүшын договор болоо һэн. Адли тэгшэ эрхэ, дулдыданги бэшэ ба национальна бэеэ даанхай байдалые хүндэлэлгэ, нэгэ нэгэнэйнгээ дотоодын хэрэгүүдтэ хамааралсахагүй, али алиндаа аша туһатайгаар харилсаа холбоо бэелүүлхэ гэһэн ленинскэ национальна политикын гол ёһонууд тэрээн дотор сахигдаа һэн. Соведүүдэй залуу ороной өөрөө хүшэр хүндэ байдалтай байхада, договор баталагдаһан юм. Тиибэшье Соведүүдэй орон хүршэ хани барисаата гүрэндөө туһалха аргаяа олоһон байгаа.

Афганистанда апрелиин революциин илаһанай, орон дотор арадай засагай тогтоогдоһоной һүүлээр манай гүрэнүүдэй хоорондохи харилсаа холбоон бүри шэнэ шатада гараа, хани ёһоной, үрэ түгэс харилсаа холбоон бэелүүлэгдэдэг болоо бэлэй.

Хани барисаан, һайн хүршэ ёһоной харилсаа холбоон тухай 1978 оной декабриин 5-да гар табигдаһан договор СССР-эй болон ДРА-гай хоорондохи эдэ харилсаануудые саашадань хүгжөөн бэхижүүлгэдэ шэнэ түлхисэ болоо. Империализмын болон хархис хүсэнүүдэй зүгһөө аюултай хорото ябуулгануудай хэгдэжэ байхада, Афганистанай бэеэ даанхай байдалые ба газар дайдынь бүрин бүтэн байлгые аршалан хамгаалхада, тус договор туһалдаг, эндэхи орон нютагта ба бүхы Азида эб найрамдалай ба аюулгүй байдалай найдамтай эрхэ нүхэсэл болодог.

Договорой ёһоор Афганистанда Советскэ Союзай саг соонь үзүүлһэн интернациональна туһаламжа уласхоорондын империализмын болон ороной хархис хүсэнүүдэй добтолгоһоо оронииe абараа һэн. ООН-ой уставай болон уласхоорондын эрхын дүримүүдэй ёһоор иимэ туһаламжа үзүүлэгдэһэн байгаа. Иимэрхүү ябуулга саг болзортоо зүбөөр хэгдэһэн байгаа гэжэ Пакистанай, Иранай, Хитадай, американ империализмын зүгһөө ДРА-гай дотоодын хэрэгүүдтэ хамааралга харуулаа. США-гай геополитическэ түсэбүүдтэ Афганистан бага бэшэ үүргэ дүүргэхэ зэргэтэй байгаа. Хоёр хани барисаата гүрэнүүдэй хэрэгүүдтэ хамаархые туршадаг баруунай ажал ябуулагшадай һэдэлгэнүүд талаар юм.

Апрелиин революциин һүүлээр Афганистанай Пули-Хумрида түмэр бетон зүйлнүүдэй завод баригдаһан, хойто хубидань Джаркудугай газай уурхайнуудые ашаглалгын шэнэ шата эхилэнхэй, Герат, Кундуз, Балх ба Кабул гэжэ провинцинуудта машинно-тракторна түрүүшын паркнууд байгуулагданхай, Аму-Дарья дээгүүр хани барисаанай хүүргэ баригданхай юм. Советскэ Союзай туһаламжаар ДРА-да бүхыдөө арадай ажахын 190 барилга бодхоогдоһон гү, али бодхоогдожо байнхай.

Национальна кадрнуудые бэлдэхэ талаар Советскэ Союзай үзүүлдэг туһаламжые Афганистанда үндэрөөр сэгнэдэг. Совет-афган харилсаа холбооной барилганууд хадаа түгэс мэргэжэлтэй 75 мянган хүдэлмэришэдые бэлдэжэ гаргаһан һургуулинууд болонхой. СССР-эй туһаламжаар Кабулай политическэ институт ба техникумүүд баригдаа. Тэдэнь инженернүүд болон техникүүдые бэлдэдэг ороной гол һургуулинууд болонхой. Мүнөө үедэ хэдэн мянган афган студентнүүд Советскэ Союзай дээдэ ба дунда һургуулинуудта һуралсана.

1978 оной договор афган арадта айхабтар ехэ түүхэтэ удха шанартай байгаа гэжэ Афганистанай Демократическа Республикын гүрэнэй ба ниитын ажал ябуулагшад, жиирэй хүнүүд тэмдэглэдэг.

Хани барисаан, һайн хүршэ ёһоной харилсаа холбоон тухай договор хадаа манай хоёр ороной харилсаануудтахи шухала шата болоо юм, — гээд Афганистанай Арадай-Демократическа партиин ЦК-гай гэшүүн, ДРА-гай Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо, Республикын Госпланай түрүүлэгшэ Сарвар Мангал ТАСС-ай корреспондентдэ хэлэһэн байна. Афганистанда үзүүлдэг ехэ туһаламжын түлөө манай арад аха дүү совет арадта гүнзэгы баяр хүргэнэ гэжэ С. Мангал онсолон тэмдэглээ.

Г. БАЙКОВ,
ТАСС-ай корр.

...АҺАНАЙМНИ ...ГИН ДУРСАЛГА»

...д-Монголой комсомолец» газетын 1957 оной ...26-най номерто Элла Михник гэжэ хөөрхэн зул... ...ганай дүрэ зураг толилогдоо һэн. Улаан-Үдын 27... ...ргуулиин багшанарай комсомолой организациин ...ь басаган тиихэдэ Москвада үнгэргэгдэхэеэ бай... ...ушуулай болон студентнэрэй бүхэдэлхэйн фести... ...республикаяа түлөөлхөөр зууршалагдаад байгаа. ...сагта Элла Николаевна Михник Улаан-Үдын ...нтернат-һургуулида географи заадаг юм.

...льда ошохо бо... ...аа дуулахадаа, ...үдэлһэн гээшэм ...жэ Элла Никола... ...й гүйлтаар хөө... ...э һэн. —Гэбэшье ...нгөө, республи... ...і совет арадайн... ...ды ехэ харюусал... ...иаа удангүй мэ... ...шангаар барихые ...Оуб гэхэдэ, фес... ...гээгдэһэн поли... ...елегациин гэшүүн ...гаа ха юмбиб...

...гһаа хойшо аяар ...эрбэшье, бүмбэр... ...залуушуулай жар... ...индэрэй нэгэшье ...а мартаагүйб! Хо... ...хонишон Влади... ...і бидэ хоёр рес... ...үлөөлөө бэлэй... ...олон нүхэдэй та... ...эрэлгээр, үнгын ...Москва бидэниие ...аланта һаиндэ... ...ээһэн ниислэл... ...ихан гээшэ һэм!

...фестивалиие нээл... ...ээжэ ерээ. Дэл... ...уулай жабхалан... 1957 оной июлиин ...Ленинэй нэрэм... ...адион дээрэ нээг... ...үүшээр 100 га... ...түлөөлэгшэд ста... ...ириглэн дабшаа. ...ССР-эй Верховно ...ззидиумэй Түрүү... ...Ворошиловай үгэ ...ээлээ долгисуулан ...

...ээр соробхилһон ...бараад, Моск... ...үдээр залуушуу... ...эниешье марта...

...н зоной һүндэ... ...мүрэнэй урасхал ...һэн. Хэдэн о... ...дээрэ гүйсэдхэг... ...д мүнөөшье шэ... ...нахадал гэдэг...

...исако Нагасаки ...оо фестивальда ...Атомна бомбын аюулта хүсэн тухай замби түбинүүдэй залуушуулда япон басаган хөөрөө. «Хиросима, Нагасаки хотонуудай гашуудалта хуби заяан дабтагдаха ёһогүй!» гэжэ залуушуул харюудань тангариглаа.

Хотын багшанарай байшан соо залуу багшанарай уулзалгын яажа үнгэрһэниие мүн лэ тодоор һананаб. Великобританиин, Голландиин, Монголой бусадшье оронуудай залуушуул тэндэ суглараа бэлэйбди. «Эб найрамдал, хани барисаан мандаха болтогой!»—гэһэн үгэнүүд бүхэли үдэшэндөө зэдэлээ агша һэн. Тэрэ үдэшэдэ намда үгтэһэн урилгын саарһа, Монако гүрэнһөө ерэһэн басаганай бэлэглэһэн марканууды мүнөөшье болотор нангилан хадагалдагби.

Харин Москва мүрэн дээгүүр теплоходоор аяншалһанаа мартаха аалби! Үе-үе болоод лэ, эрьедэ гаража, ондоо гүрэнүүдэй түлөөлэгшэдтэй нүхэд ёһоор уулзажа, волейбол наадагша бэлэйбди.

Һүүлшын нангин дурсалгамни гэхэдэ — Кремльдэ болоһон баал, хани нүхэсэлэй мартагдашагүй үдэшэ. Эб найрамдал, хани барисаан тухай һайн һайхан дулаан үгэнүүд, баяр бахархал, жаргал, гуниг...

Хэдыхэн һара болоод лэ, бүмбэрсэг дэлхэйн залуушуулые Москва дахинаа угтахань гээшэ. Залуушуулай болон студентнэрэй бүхэдэлхэйн XII фестиваль ниислэл хотодомнай үнгэргэгдэхэнь ха юм. Тэрэнэй бүри һайханаар, эб найрамдалай хэрэгтэ аша туһатайгаар үнгэрхыень үнэн зүрхэнһөө хүсэжэ байһанаа мэдүүлнэб. Дэлхэйн арадуудай үүлэгүй сэнхир огторгой доро ажаһуухын түлөө тэмсэлдэ залуушуул хүсэеэ нэгэдүүлэг лэ!

Б. ДАБАИН
хөөрөөнь бэшэжэ
абаба.

СОЦИАЛИС ОРОНУУДААР

АМЖАЛТАТАЙ ХАРИЛСААНАЙ ЖЭШЭЭ

БУДАПЕШТ. Үйлэдбэриие тусхай шэглэлээр хамтадхалгые үргэдхэлгэдэ, металлургическа промышленностьдахи хүдэлмэриие автомадаар хангаха талаар научна шэнжэлгэнүүдтэ СЭВ-эй гэшүүн-оронуудай харилсаанай талаар «Интерметалл» гэжэ эмхи ехэ хубитаяа оруулдаг юм. Тэрэ 20 жэлэйнгээ ой тэмдэглэжэ байнхай.

Тэрэнэй ажал ябуулгань хадаа металлургиин продукциин талаар арадай ажахын хэрэглэмжэнүүдые сүм хангаха хэрэгтэ аха дүү оронуудай амжалтатай харилсаанай тодо жэшээ болоно. «Интерметаллай» хабаадалгатайгаар СЭВ-эй оронуудай хоорондо үйлэдбэриие тусхай шэглэлээр хүгжөөхэ тухай 35 хэлсээн баталагдаһан байгаа. Тус эмхидэ хабаададаг гүрэнүүдэй хоорондо һалбариин хэрэгсэл зүйлнүүдые андалдалгын ниитэ хэмжээн мүнөө жэлдэ 4,6 миллион тонно болоо юм. Энэнь 1965 онойхиһоо 5 дахин шахуу ехэ болоно.

СЭВ-эй гэшүүн-оронуудай дээдэ тушаалтадай Москвада болоһон Экономическа зүблөөнэй табиһан зорилгонуудые бэелүүлгэдэ хүсэлэл оролдолгонуудаа элсүүлжэ байнхайбди, гэжэ «Интерметаллай» соведэй түрүүлэгшэ Г. Эберлинг ТАСС-ай корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө хэлээ. —Металлургическа үйлэдбэриин байгууламжые нарижуулан һайжаруулха, хэрэгсэл зүйлнүүдэй шанарые һайжаруулха ба сорт янзануудые үргэдхэхэ талаар тус эмхидэ хабаадагшад хүдэлдэг юм.

ХҮГЖЭЛТЫН ХАРАА ЗАМУУД ЗҮБШЭН ХЭЛСЭГДЭБЭ

ПРАГА. Ерэхэ табан жэлдэ ба 2000 он болотор хугасаада Чехословакиин нүүрһэ олзоборилгын промышленностиие болон элшэ хүсые хүгжөөхэ хараа замууд Прагада боложо үнгэрһэн һалбариин хүдэлмэрилэгшэдэй ниитэ гүрэнэй зүблөөн дээрэ хаража үзэгдэбэ. Атомна электростанцинуудые бариха программые жэншэдгүй бэелүүлгэдэ анхарал хандуулагдаа. Энэ 100 жэлэй эсэс тээшэ атомна электростанцинууд элшэ хүсөөр гол түлэб хангадаг болохо.

КАМПУЧИ. Энэ орондо Советскэ Союзай туһаламжаар барайгар, хлопок, куруза ургуулха оньһожоруулагдамал томо ажахынууд байгуулагдана. Тэндэнь манай оронһоо эльгээгдэһэн хүсэтэ тракторнууд гол хүдэлмэриинь хэдэг юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: совет шэнэ тракторнууд Кампучида.

ТАСС-ай фотохронико.

ОНСО АНХАРАЛАА ХАНДУУЛБА

СОФИ. БКП-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь, НРБ-гэй Гүрэнэй Соведэй Түрүүлэгшэ Т. Живков эндэ ерээд байһан Германиин социал-демократическа партиин түрүүлэгшэ В. Брандттай уулзаба.

Мүнөө үеын уласхоорондын байдалда хабаатай үргэн олон асуудалнуудаар һанамжануудаа хэлсэһэн байгаа. Европодохи, бүхы дэлхэй дээрэхи эб найрамдалай, аюулгүй байдалай ба буу зэбсэгүүдые хуряахын түлөө асуудалнуудта онсо анхарал хандуулагдаа. Советскэ Союзай ба бусад социалис оронуудай гаргажа байдаг эб найрамдалта үүсхэлнүүдые бэелүүлхэ талаар шэглүүлэгдэһэн НРБ-гэй эдэбхитэй ажал ябуулга тухай Болгариин хүтэлбэрилэгшэ мэдээсээ.

Замбуулинай дайдада буу зэбсэг бүтээн гаргахагүй, ядерна зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгаяа тэрэ хэмдэнь үлөөхэ шухала гэжэ тэмдэглэгдээ.

ТАСС • АПН ХИЛЫН СААНАҺАА

ШУХАЛА АСУУДАЛНУУД ЗҮБШЭН ХЭЛСЭГДЭБЭ

ВАШИНГТОН. Дэлхэй дээрэ дайн байлдаанай аюулай пүжэрэлгэ, буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые зогсоохо хэмжээнүүд — иимэ шухала асуудалнууд буу зэбсэгүүдые хуряаха ба аюулгүй байдалые хангаха асуудалнуудаар бэеэ дааһан комиссиин Иллинойс штадтахи Чикаго хотодо боложо дүүрэһэн конференци дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ гэжэ ТАСС-ай корреспондент Н. Туркатенко дамжуулна. Тэрээндэ хабаадагшад — 22 ороной, тэрэ тоодо СССР-эй политическэ ба ниитын элитэ мэдээжэ ажал ябуулагшад үгэ хэлэхэдээ, ядерна дай үүдхэжэ, илалта туйлаха «аргатай» байһан тухай американ захиргаанай ээрхэг түримхэй һанал бодол аюултай байна гэжэ тэмдэглээ. Ядерна хёмороо зүришэлдөөндэ хэнэйшье илалта туйлажа шадахагүй байһаниинь элитэ. Энээнһээ уламжалан, конференци мэдүүлгэ баталан абаба. Тэрээн дотор буу зэбсэг бүтээн гаргалгые зогсоохо, ядерна дайнай аюулһаа хүн түрэлтэниие аршалан абарха гэһэн уряа бии.

Комисси хэдэ хэдэн тодорхой дурадхалнуудые правительствануудай болон дэлхэйн олониитын үзэмжэдэ табиһан байгаа. Ядерна ба замбуулинай буу зэбсэгүүд тушаа бүхы асуудалнуудаар али алиндань таарамжатай хэлсээ батална зорилготойгоор шэнэ хөөрэлдөөнүүдые хэхэ тухай СССР-эй ба США-гай хоорондо үгэсэ ойлголсоһыень комисси һайшааһан байгаа. СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыкын США-гай гүрэнэй секретарь Дж. Шульцтай 1985 оной январиин 7—8-да уулзаха байһаниинь имагтал хоёр ороной бэшэ, харин бүхы дэлхэй дээрэхи амгалан тайбан байдалай аша туһада харюусаха юм.

ТҮБЭЙ АМЕРИКЭДЭ АМГАЛАН БАЙДАЛ ХАНГАХА

КИТЭ. Түбэй Америкэдэ эб найрамдал тогтоохын, эндэхи оронуудай дотоодын хэрэгүүдтэ хамааралсахагүйн түлөө уласхоорондын конференци эндэ нээгдэбэ. Аргентинын, Мексикын, Кубын, Никарагуагай, Латиин Америкын бусад оронуудай, мүн Сальвадорой, Гондурасай ба Гватемалын түлөөлэгшэд тэрээндэ хабаадана.

Түбэй Америкэдэхи байдалые амгалан ёһоор гуримшуулан һайжаруулгада нүлөөлхэ, эндэхи гүрэнүүдэй дотоодын хэрэгүүдтэ Рейганай захиргаанай хамааралсалгые болюулха, эдэ оронуудай арадуудай хуби заяагаа өөһэдөө шиидхэхэ арга олгохо гээшэ конференциин гол зорилго болоно гэжэ хүнэй эрхэнүүдэй талаар Латиин Америкын нэгэдэлэй генеральна секретарь Сесар Вердуго тэрэниие нээхэдээ мэдүүлбэ.

...ТОН ДАЛАЙ ДЭЭРЭ ҮҮЛЭН БАГЛАЙРНА

...84», «Баликатан-84», ..., «Питч блэк-84», ...гэһэн нэрэнүүд ...э болоһон дайнай ...уд шэнгеэр Пента...бай Номгон далайн ...картануудта тэм... ...Энэ жэлэй май ...рануудта Ази—Ном... ...оршондо дурсаг... ...тээһээ хабаада... ...ехэ һуралсал до... ...байна. Дэлхэйн энэ ...Вашингтоной заса... ...үлэмжэ анхаралаа ...Тиин байһаниинь эли ...юм.

...стратегүүдэй бо... ...нилээд эли юм бэ... ...өөлэдымнай, мүн ...баруун хилэ ша... ...түрүүшын добтол... ...энүүдые оруулан, ...дхожо эхилэнхэй, ...ябуулга манай зүүн ...хэжэ, бидэниие ...нал бодолтой бай... ...б; тиимэ һэн тула ...болон тэдэнэй ту... ...һүүлэй үенүүдтэ ...далай дээгүүр хэ... ...һуралсалнуудта ...болон ядерна ...бэедээ абажа ябаха онгосонуудай болон бомбардировщигуудай хоорондохи холбооe саашадань һайжаруулха зорилгонуудта угаа ехэ анхарал хандуулжа байһаниинь лабтай.

Энээн тушаа гэршэ болохо — май һарын тэн багһаа эхилээд, июнь һарын дүүрэтэр Номгон далайн үргэн уужам нюрган дээгүүр далайн-сэрэгэй «Римпак-84» гэжэ туйлай ехэ һуралсал үнгэргэгдэжэ, Гавайн олтирогуудай Перл-Харбор гэжэ буланда ехэ парадаар түгэсэһэн байха юм. Палуба дээрээ атомна зэбсэгтэй самоледуудтай «Карл Винсон» болон «Энтерпрайз» гэдэг атомна авианосецууд түрүүтэй 2 бүлэг онгосо тэрээндэ түрүүшынхеэ хабаадуулагдаһан байгаа. США-гай баруун эрьеһээ эхилээд, Гавайн бүлэг аралнууд хүрэтэр «энэ ехэ һуралсалда» бүхыдөө 80 онгосо, 250-яад самолет болон США-гай, Австралиин, Канадын, Шэнэ Зеландиин ба Японой 50 мянганһаа дээшэ сэрэгшэд бэлдэһэн, хабаадаһан байгаа.

Материальна талаар хангалтын, хабаадаһан нюурнуудаарнь болон урдаа табиһан зорилгонуудаарнь тухайлхада, «хизаарлама» ядерна дайнһаа эхилээд, «бүхы дэлхэйн» ядерна дайн хүрэтэр элдэб ушарнуудай тохёолдоходо, авиаци болон флот хайшан гэжэ хамтадаа хабаадаха ёһотойб гэһэн зорилгонуудые нарижуулха арга боломжо хараалһан байна. Дайнай оршон байдалда адлирхуугаар зохёогдоһон программын ёһоор, В-52 гэжэ американ стратегическэ бомбардировщигууд «дайсанай дайда дээгүүр» сохилто хэхэ гэһэн түсэбтэй байгаа. Эдэ һуралсалнуудта хабаадаһан гүрэнүүдэй уһан болон агаарай сэрэгэйхид эрье дээрэ десантнуудые буулгалга, ракетээр болон томо бууннуудаар буудахые, уһан доогуур ябадаг онгосонуудта эсэргүү операцинуудые болон дайсанай агаарай добтолгонуудые хайшан гэжэ зайлуулхаб гэһэн арга боломжонуудые улам нарижуулан, бэеэ һориһон байнад.

Дай жүрөөдэгшэдэй энэ туйлай ехэ зүжэгтэ Номгон далайе тойроһон капиталис оронууд соо хүсэ шадалаараа хоёрдохи һуурида гараһан Японой уһан сэрэгэй хүсэнүүдтэ гол үүргэ үгтэһэниинь мэдээжэ. Энэ хадаа Япониие тойроод 1000 миллиин зайе болон Алас-Дурнадахи далайн хоолойнуудые «харууһалха» хэрэгтэй Японой уһан сэрэгэй хүсэнүүдэй бэлэдхэлэй ээлжээтэ шатань мүн болоно.

Һаянай США-гай хүтэлбэрилэгшэд эб найрамдалай хэрэгтэ ехээр анхарнабди, мүн дай жүрөөдэлгын гол удха ондоо болгохогүй элдэб «үүсхэлнүүдые» юрын зоной харахада гаргадаг болонхой. Тэрэнь президентые һунгалгын урда тээхи хооһон найдуулгын үгэнүүд гэжэ хэнэйшье мэдэхээр. Харин пушканууд болон ракетэнүүдынь вашингтонойхидой хооһон үгэнүүдһээ нилээд баримтатай жэшээ болоно бшуу. Һүүлэй үедэ Номгон далай дээгүүр үнгэргэгдэһэн ядерна дайнай эдэ репетицинууд хадаа США-гай Номгон далай дээрэхи 7-дохи флодые «Томагавк» гэжэ ядерна бомбонуудтай ракетэнүүдээр хангажа эхилһэн сагтай тудалдажа, тэдэнэй ядерна дайнда бэлдэжэ байһыень элирхэйлэн гэршэлнэ.

В. САПРОНОВ,
(ТАСС).

В. ЯРУЗЕЛЬСКИЙ М. ВИЛЬНЕРТЭЙ УУЛЗАБА

ВАРШАВА. ПОРП-ын ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, ПНР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Ярузельский эндэ ерээд байһан Израилиин Компартиин ЦК-гай Генеральна секретарь М. Вильнертэй уулзаба.

Булимтаран эзэмдэһэн бүхы араб газар нютагуудһаа Израилиин сэрэгүүдые бүрин хүсэдөөр гаргаха, Палестинын араб арадай национальна үндэһэн эрхэнүүдые бэелүүлхэ гээшэ Дүтын Зүүн зүгтэхи байдалые гуримшуулан шиидхэхэ гол эрхэ нүхэсэл болоно гэжэ уулзалга дээрэ тэмдэглэгдээ.

Дүтын Зүүн зүгтэхи түгшүүрилые саашадань дэбэргэхэ талаар шэглүүлэгдэһэн США-гай ба Израилиин политикые буруушааба.

ДРА-гай МИД-эй НОТО

КАБУЛ. Афганистанай Демократическа Республикада эсэргүүгээр Пакистанай шэнэ ябуулгануудые үүдхэжэ байһантай дашарамдуулан, буруушаалга хэжэ байһанаа Пакистанай хэрэгүүдые ДРА-да түлөөлхэ бүрин эрхэтэ этигэмжэ нюурта мэдүүлбэ.

Ноябриин 25-да Пакистанай сэрэгэй хоёр вертолёт Афганистанай агаарай дайда руу нэбтэрэн орожо, 15 минута соо Кунар провинциин Барикот гэжэ район дээгүүр һүйдхэлтэ шидэлгэ хэһэн байгаа гэжэ тэрээндэ барюулагдаһан ДРА-гай МИД-эй ното дотор заагдана. Ноябриин 26-най һүни Пакистанай артиллери тус райондохи һуурин тосхонуудые буудаа. Афганистанай эрхэтэдэй гэр байрануудта ехэ гарза хохидол ушаруулагдаба.

Эдэ дээрмэдэхы муухай ябуулгануудай хойшолонгуудай түлөө Пакистанай тала бүрин харюусалгатай байна. Энэ райондохи байдалые улам түгшүүрилтэй болгоһон зэбсэгтэ харата ябуулгануудаа болюулха эрилтэ ДРА-гай правительство табиба.

ФРГ-гэй КАНЦЛЕР США-да

ВАШИНГТОН. ФРГ-эй федеральна канцлер Г. Коль албанай хэрэгээр эндэ ерэбэ. Тэрэ президент Рейгантэй, гүрэнэй секретарь Дж. Шульцтай, оборонын министр К. Уайнбергертэй хөөрэлдэхэ юм. Тусхайтаар соносхогдоһоной ёһоор, эдэ уулзалганууд союзнигуудтаяа Холбоото Штадуудай үнгэргэжэ байһан зүбшэлэлгын хөөрэлдөөнүүдэй шухала хубинь болоно.

Захиргаанай дээдэ тушаалта түлөөлэгшын хэлэһэнэй ёһоор, Г. Колиин Вашингтондо ерээд байха үедэ болоһон уулзалганууд дээрэ зүүн ба баруун оронуудай хоорондохи харилсаанай асуудалнуудта онсо анхарал хандуулагдаха юм. Советскэ Союзтай харилсаагаа хүгжөөхэ асуудалнуудаар, буу зэбсэгүүдые хинаха асуудалнуудаар, союзнигуудайнгаа ямар һанал бодолтой байһыень Холбоото Штадууд мэдэжэ абахые хүсэнэ гэжэ тэрэ баталба. Гэхэтэй хамта эдэ хөөрэлдөөнүүдэй үедэ Холбоото Штадуудай хараа бодолдо ямаршье хубилалтын болохогүй байһаниинь элитэ гэжэ тэрэ ойлгуулаа. Дундуур зайда хэрэглэгдэхэ шэнэ ядерна ракетэнүүд Баруун Европодо графигай ёһоор тараан тодхогдохо байна гэжэ захиргаанай түлөөлэгшэ сэхэ мэдүүлээ. «Вашингтон пост» газетын мэдээсэһэнэй ёһоор, ФРГ-гэй газар дээрэ «Першинг-2» түхэлэй 54 ракетэ тараагдан тодхогдонхой.

ТЭТЧЕР ПАРИЖ ОШОХОЁО МОРДОБО

ЛОНДОН. Франциин президент Миттерантай зүбшэлэлгын хөөрэлдөөнүүдээ үргэлжэлүүлхын тула Великобританиин премьер-министр Тэтчер Париж ошохоёо мордобо.

Лондоной хэблэлэй тэмдэглэһэнэй ёһоор, албанай хэрэгээр ошоод байха үедөө Британиин правительствые толгойлогшо, мүн тэрээнтэй хамта ябаһан гадаадын хэрэгүүдэй, оборонын ба финансын министрнүүд Франциин хүтэлбэрилэгшэдтэй хамта үргэн олон асуудалнуудые, тэрэ тоодо «юрэнхы дэлгүүрэй» шиидхэгдээгүй асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэ байна.

(ТАСС).

ЭДЭБХИТЭДЭЙ ХҮСӨӨР

Байгаали сахин хамгаалгын бүхэроссин бүлгэмэй Загарайн районой эмхи коллективнэ 25, юрын 900 гэшүүнээр һүүлэй гурбан жэлэй туршада ургаһан байна. Энээнһээ уламжалан Загарайн районой байгаали хамгаалагшадай ажал хэрэгүүд дээрэ тоггохо хүсэлтэйб.

Нёдондо, мүн байгша ондо районмнай набшаһата 30 мянган, үрэ жэмэстэ 3 мянган модон һуулгагдаа. Тиигэжэ ногооруулгын хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдана. Промышленна предприяти, элдэб эмхи зургаануудай хашаануудсоо набшаһата, үрэ жэмэстэ модонуудые һуулгажа, тэдэнээ эзэн ёһоор харууһалжа байхада, һуурин тосхонуудай түхэл шарай хэды һайхан болоноб. Энэ талаар Элхиин дунда һургуулиин «Татарский ключ» карьерэй, Онохойн, Шэнэ-Бэрээнэй, Горхоной хүүгэдэй саадуудай коллективүүдэй ажал хэрэгүүдые илангаяа һайшаамаар байна.

Тиихэдэ районмнай байгаалиин 50 булан түхеэрэгдэнхэй. Иимэ булангууд ургажа ябаа залуу үетэниие түрэл байгаалидаа дуратайгаар хүмүүжүүлхэдэ, эзэн ёһоор хандуулжа һургахада, ехэхэн үүргэ дүүргэдэг гээшэ. 5-дахи ГПТУ-гай, Онохойн, Загарайн Пионернүүдэй байшангуудай байгаалиин булангууд энэ талаар район дотороо эрхимүүдэй тоодо ородог юм.

Горхоной лесничество 3 мянган гектар талмайе эзэлһэн ой модо нютагайнгаа һургуулиин һурагшадта даалгачахай. Һурагшадые ой модоной ажахын мастер Т. Тарабукина хүтэлбэрилдэг юм. Горхоной хоёр һургуулиин һурагшад өөһэдынгөө лесничествэдэ ехэхэн ажал хэдэг. Тодорхойлбол, 70 гектар газар сэбэрлээ, 1 гектарта залуу модо һуулгаа, 20 гектарай талмайда модо шэнгэрүүлһэн байна.

Байгаали хамгаалха асуудалнуудаар район доторнай хэгдэжэ байһан ажал хэрэгүүд тухай материалнууд «Вперед» газетэдэ саг үргэлжэ толилогдодог, мүн лэ нютагай радио-дамжуулгаар хүн зондо дуулгагдадаг юм. Илангаяа ниитын эдэбхитэдэй ажахын, предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэдэй байгаали хамгаалха хэрэгтэ эдэбхи үүсхэлтэйгээр хандадагынь һайшаалтай. Тусхайлбал, һургуулиин багшанар Н. М. Криворотова (шпалозавод), В. А. Михайлова (Загарай), Г. Г. Оленникова (Онохой), «Татарский ключ» карьерэй управлениин директор П. С. Сафронов болон бусад. Нүхэр П. С. Сафронов байгаали хамгаалгада габьяатай байһанайнгаа түлөө байгаали хамгаалгын бүхэроссин бүлгэмэй «Хүндэтэ тэмдэгээр» шагнагдаһан байна. Тиигэжэ байгаали хамгаалха ажал хэрэгүүд гол түлэб эдэбхитэдэй хүсөөр ябуулагдана.

Т. ХОРОШИХ,
хүдөө бэшэгшэ.

ГОЛ БАЯЛИГАЙ ТҮЛӨӨ

Байгаалиие хамгаалгын бүхэроссин бүлгэмэй (ВООП) байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойдо зорюулагдаһан тус бүлгэмэй Буряадай республиканска соведэй баярай пленум һаяхан үнгэргэгдэбэ. Партиин Буряадай обкомой хүдөө ажахын таһагые даагша Б. Н. Николаев пленум дээрэ элидхэл хэһэн байна. Элидхэлые зүбшэн хэлсэлгэдэ пленумдэ уригдагшад эдэбхитэйгээр хабаадаа. Түгэсхэлдэнь республикын хүн зондо хандаһан хандалга пленум баталан абаа.

Тэндэһээ манай корреспондентын хэһэн тэмдэглэлнүүдые доро толилнобди.

Байгша ондо совет арадай тэмдэглэжэ байһан Байгаали хамгаалгын бүхэроссин бүлгэмэй түүхэ дээрэ элидхэлшэ тоггохо зуураа орон доторнай газарай хүрьһэ, ой модо, уһа, агаарай ариг сэбэрые, шубуу шонхор болон ан амитадые сахин хамгаалха талаар айхабтар ехэ хэмжээнэй хүдэлмэри хэгдэнэ гэжэ тэмдэглэбэ.

Байгаали хамгаалгын бүлгэмэй Буряадай республиканска совет 1958 ондо байгуулагдажа, 1600 гэшүүниие нэгэдүүлһэн эхин 80 эмхитэй һаа, мүнөө эхин 2407 эмхидэ 246 мянган гэшүүн, промышленна, хүдөө ажахын предприятинуудай һайн дуранай хамтын 890 гэшүүд тоологдоно. Байгуулагдаһан түрүүшын үдэрһөө партиин ЦК-гай шиидхэбэринүүдые дүүргэлтэ болгон байгаалиин баялигые хамгаалха, тэрэниие гамтайгаар ашаглаха, нэн түрүүн Байгал далайн нөөсэ, баялигта эзэн ёһоор хандаха талаар тус бүлгэм гoритойхон хүдэлмэри ябуулжа эхилээ. Тиигэжэ 1972 онһоо Байгал далайда шудхадаг гол мүрэнүүдээр модо урадхуулга, уһа багатай газарта модоной бэлэдхэл гуримшуулагдаа.

«Ан амитадые хамгаалха ба олзоборилхо тухай» СССР-эй Хуулиие бэелүүлэн, зунай-намарай үедэ загаһанай түрьһэлэлгын хоёр һаранууд Баргажанай, Кабанскын, Хойто-Байгалай, Прибайкалиин районуудта соносхогдожо, түрьһэлхэ омоли болон сиг загаһа хамгаалхаар ниитын эдэбхитэд шалгалтын постнуудта гарадаг юм.

Уһа сөөрэм бузарлалгые хизаарлаха талаар бага бэшэ хүдэлмэри республикадамнай хэгдэнэ. Мүнөө республикада сүүдхэдэо 382,2 мянган кубометр уһа бүлэхэ хүсэтэй сэбэрлэлгын 90 түхеэрэлгэ хүдэлгэгдэнэ гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэбэ. Сэлэнгын ЦКК-да, шэлэй, судна бүтээлгын болон авиационно заводуудта хэрэглэгдэһэн уһаяа дахин бүлэн оруулжа, ашагладаг болоо.

Газар—дэлхэйн гол баялиг. Тэрэнэй ашаг үрые арьбадхаха, хахалагдаһан газарай шэмые дээшэлүүлхэ талаар 88 ажахын хүдэлмэри шалгагдаа. Бэшүүрэй, Хяагтын, Улаан-Үдын, Мухар-Шэбэрэй районуудта газар хэрэглэгшэд газарай хуули хазагайруулна гэжэ элидхэлшэ зааба.

Саашадань бүлгэмэй үмэнэһөө ябуулагдадаг идхан ойлгууламжын хүдэлмэри дээрэ элидхэлшэ дэлгэрэнгыгээр тогтобо. Энэ талаар лекторнүүдэй, арадай университедүүдэй, телевидени, радио-дамжуулга, газетэнүүдэй редакцинуудай ажал хэрэгүүд тухай олон баримта үндэһэлэн, сугларагшадта хөөрэбэ. Илангаяа партиин ЦК-гай июниин (1983 он), февралиин, октябриин (1984 он) Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдэй бэелүүлгэ тухай асуудалнуудта тодорхойгоор тогтоо.

1983-84 онуудай социалис мүрысөөндэ байгаали хамгаалгын 2 мянган шахуу эхин эмхиин, хамтын 729 гэшүүнэй дундаһаа 1632 эмхи, хамтын 612 гэшүүн уялгануудаа гүйсэд бэелүүлээ. Хойто-Байгалай районой Нижнеангарскын, Хойто-Муяын, Шэнэ-Уоянай һургуулинуудай эхин эмхинүүд эрхимүүдэй тоодо оробо. Захааминай райондо Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай, Захааминай совхозой, Хотын 1-дэхи һургуулиин эхин эмхинүүдэй хүдэлмэри үндэр сэгнэлтэдэ хүртөө. Байгша оной мүрысөөндэ Хойто-Байгалай, Загарайн, Кабанскын, Захааминай, Хориин, Железнодорожно, Улаан-Үдын, Октябрьска районуудай байгаали хамгаалагшад республика дотороо эрхимүүдэй тоодо ороно. Жэшээлхэдэ, ВООП-ой Кабанскын райсовет (түрүүлэгшэнь А. Г. Шалангов) гол мүрэнэй, Байгал далайн, загаһанай баялигые хамгаалха ба ашаглаха талаар ехэ хүдэлмэри хэжэ, нёдондо хуули хазагайруулһан 35 хүниие хэһээһэн байна гэжэ элидхэлшэ онсолно.

Байгаалиие хамгаалха хэрэгтэ комсомолой организацинуудай залуушуулай эмхинүүдэй, һуралсалай зургаануудай үүргэ һүүлэй жэлнүүдтэ дээшэлжэ байна. Илангаяа һуралсалай-үйлэдбэриин бригаданууд, һургуулиин лесничествэнүүд хадаа һурагшадые ажалда, байгаалида дуратайгаар хүмүүжүүлгын найдамтай үндэһэн болоно ха юм. Эндэ хэдэн баримта дурдая. Республикын 368 һургуулида 5839 һурагшадые нэгэдүүлһэн 166 лесничество хүдэлнэ. Тэдэнэр 9747 гектар талмайе эзэлһэн ой модо харууһалдаг юм.

Байгша ондо ногооруулгын хүдэлмэридэ нэгэ үдэр 258 мянган хүнэй хэхэ ажал бүтээгдээ. Тиигэжэ 289 мянган модо, һөөгүүд һуулгагдаа, 1 миллион 300 мянган сэсэг таригдаа, 47 сэсэрлиг, дурасхаалай 30 аллея, 2 парк шэнээр түхеэрэгдээ. Тэрэшэлэн 50 мянган хүндэ байгаали хамгаалгын асуудалнуудаар фильмүүд харуулагдаа, һургуулинуудта 25 фотовыставкэ, 197 стенд, байгаалиин шэнэ 54 булан эмхидхэгдэһэн байна. Байгаали хамгаалгын бүлгэмэй ойн баярта зорюулагдаһан 2 мянган лекци уншагдаа, 8 мянга шахуу хөөрэлдөөн үнгэргэгдөө. Хүүгэдэй 103 саадта, хүүгэдэй 19 эмхи зургаанда «Байгаали—хүүгэдэй нюдөөр» гэһэн хүүгэдэй уран зурагуудай конкурс эмхидхэгдэһэн байна. Саашань баримтануудые дурдахадаа, байгша ондо 320 шалгалта, 126 рейд үнгэргэгдэжэ, хуули буса 400 гаран ушарнууд элирүүлэгдээд, хуули хазагайруулһан 174 хүн сүүдэй урда зэмэеэ мэдэрхэ баатай болоо гэжэ элидхэлшэ тэмдэглээ.

Байгаали хамгаалха хүдэлмэриин дутуу дундануудые элидхэлшэ тодорхойгоор заагаа. Илангаяа агнууриин, загаһа барилгын хуули үсөөн бэшэ хазагайруулагдана. Тэрэшэлэн «Электромашина» завод, хилээмэнэй зүйлнүүдэй комбинат, Шулуутын холимол тэжээлэй завод, «Бурятстройматериалы» нэгэдэлэй, Минжилкомхозой предприятинууд агаарые сэбэр байлгаха асуудалда шухала анхаралаа хандуулнагүй. Саашадань байгаали сахин хамгаалха бүлгэмэй эдэбхитэдэй хүдэлмэри, бэелүүлхэ олон зорилгонууд дээрэнь элидхэлшэ тоггоһон байна.

Элидхэлые зүбшэн хэлсэлгэдэ ВООП-ой республиканска соведэй түрүүлэгшын орлогшо **М. А. Шаргаев**, ВООП-ой Хойто-Байгалай райсоведэй түрүүлэгшын орлогшо **Н. Г. Морозов**, Улаан-Үдын гидрометеобсерваториин директор **Н. И. Афонина**, ВЛКСМ-эй обкомой таһагые даагша **С. М. Данзанов**, байгаалиин памятнигуудые хамгаалха талаар бүлэгые хүтэлбэрилэгшэ **А. Б. Имитхенов**, ВООП-ой Загарайн райсоведэй түрүүлэгшын орлогшо **И. Ф. Сиротин** гэгшэд хабаадаа. Тэдэнэр гол түлэб өөһэдынгөө ажал тухай хөөрэхэдөө, бэелүүлхэ зорилгонуудһай үшөөл ехэ, энэ һайхан хэрэгтээ үшөөл олон хүн зониие хабаадуулха шухала гэжэ тэмдэглэһэн байна.

Б. ДАМБАРИНЧИНОВ.

ТОСХОН НОГООРУУЛАГДАНА

Улаан-Үдэ хотын Восточный поселок һүүлэй жэлнүүдтэ түргэнөөр хүгжэжэ байнхай. Табан дабхартай болбосон түхэлтэй гэрнүүд, үйлсэ гудамжанууд олошорно. Иимэ олон хүн зоной ажаһуудаг поселогые ариг сэбэр байлгаха шухала. Илангаяа ногооруулгын хүдэлмэри үргэдхэхэ хэрэгтэй. Байрын гэрнүүдэй, мүн үйлсэнүүдэй хоёр талаар һуулгагдаһан набшаһата модод сэгнэшэгүй ехэ үүргэ дүүргэдэг гэжэ эрдэмтэд тоолодог. Тэдэнэр оршон тойронхиие утаа уняар, шорой тооһон болон шаг шууяанһаа хамгаалхаһаа гадна агаарые кислородоор элбэгжүүлдэг ха юм. Мүн лэ талмайнууд дээрэ таригдаһан янза бүриин сэсэгүүд поселогые шэмэглэн, гоё һайхан түхэл шарайтай болгодог.

«Үндэр соёл болбосоролтой городой түлөө» гэһэн мүрысөөндэ Восточный поселогой ажалшад оролсожо, түрүү һууринуудай нэгые эзэлдэг юм. Энэ ехэ хүдэлөөнэй манлайда байгаали хамгаалгын бүлгэмэй эдэбхитэд дабшана. Авиационно заводой хүдэлмэришэд тус поселогто ажаһуудаг һэн тула заводой цех, таһаг бүхэн өөһэдын харууһалдаг газартай. Тэдэнэр даалгагдаһан газартаа модо, ногоо сэсэгүүдые таридаг, сэбэрлэдэг заншалтай юм.

—Байгша ондо заводоймнай хүдэлмэришэд 4 мянган модо, 4 гектарта ногоо, 80 мянган сэсэг тарижа, социалис уялгануудаа холо үлүүлээбди, — гэжэ авиазаводой байгаали хамгаалгын эмхиин правлениин гэшүүн, ногооруулгын талаар мастер В. Соболев хөөрэнэ. — Энэ хэрэгтэ ниитын эдэбхитэд Г. И. Андреев, А. В. Долбанов, В. Э. Будаев, Г. В. Садаева, М. Н. Охонтова болон бусад эдэбхи үүсхэлтэйгээр хандадаг юм, — гэжэ тэрэ хөөрөө һэн.

В. ЖАПОВ.

Манай штатнабэшэ корреспондент В. Плуттын буулгаһан энэ зураг дээрэ Большереченскэ загаһа үсхэбэрилдэг заводой ахалагша ихтиолог Михаил Петрович Думановые харанат. Тэрэ арбан жэлэй саада тээ Калининградай загаһанай ажахын институт түгэсхөөд, алдарта далай, арюухан Байгал дээрэ хүдэлхэ гэжэ һайн дураараа наашаа зүдхэжэ ерээ һэн. Энэ хугасаа соо заводто хүдэлхэ зуураа, мэргэжэл түгэс байһанаа элирхэйлхэһээ гадна, хүн зондоо хүндэтэй, шадамар бэрхэ хүдэлмэрилэгшэ гэжэ тодороо юм. Мүнөө М. П. Думанов Байгалай омоли загаһые улам саашадань олошоруулхын зорилгоор ехэ ажал ябуулжа байнхай.

САҺАТА САГАЙ МҮРНҮҮД

Саһан дээрэ
Сарья гарган,
Саашаа тэгүүлнэ
Наһанайм шарга...

Һарата һүни
Һажан сайрһна.
Сагһаа урид
Саһан, саһан.
Һаншагым дайрана.
Сагаан үнгөөрөө,
Сад мүнгөөрөө...

* * *

Хурдан морин
Урдам гүйнэ,
Угалза зуран,
Ураар зүйнэ.

Жабар дахин
Жалгаар манарна.

Саһа махан,
Сабдир хатарна.
Үглөөнэй сагаар
Үбэлэймни агаар
Аршаандал амтатай,
Амилхадам аятайл!

* * *

Наран хээгүүр
Намжаарна.
Нарһад дээгүүр
Туяарна.
Шад улаахан һүүлээ
Шарбагад гүүлээд,
Араата һэмээхэн

Агнана
Тээ тэрээхэн.
Наранайл элшэһээ
Гал аһаан,
Наадана гэхээр
Удаан...

* * *

Үнинэй хүлеэһэн
Үбэлэйм саг —
Үхибүүдэй баяртай
Шаг шууяан
Елүүр дээрэһээ
Соностоно шангашаг
Ерыт гэһэн
Уряал сууряан.

Малгайгаа абаад
Саһан хүнүүд
Маниие уттан
Һууна хүхюунүүд...

Дуутай, шуутай
Үбэлнай мэндэ!
Дура, һаналай
Мандахын тэндэ
Уран суутай
Саһата мүрөөр,
Уттан шамай
Амаршалнаб...

А. ЖАЛСАНОВ.

Тайгын зүргөөр. Амаралтын үдэр.

П. БУРМАКИНАЙ фото.

БАУНТЫН ШЭМЭГ

Суута Байгал далайтай энэ нуурые жэшэхэдэ, хэм хэмжээгээрээ багашаг юм. Утань —15,5 километр, үргэниинь 11 километр, гүнзэгынь 34 метр-э хүрэдэг, Ципо-Ципиканай нуурнууд cooһoo тон томоньшье, хүйтэншье уһатай. Тэрэниие Баунт гэжэ нэрлэдэг. Буряад ороной хойто хубида оршодог үргэн ехэ хизаар суута энэ нуурһаа нэршэһэн юм. Баунтые суута нуур гэхэдээ, тэрэнэй хэмжээ гансал дурданагүйб.

Далайн нюрууһаа 1070 метр дээрэ Ципо-Ципиканай хонхор газарта энэ нуур оршодог. Ципа голой шудхан ородог тус нуур гурбалжан түхэлтэй. Тэрэнэй баруун-хойто эрьедэ үндэр хабсагай хаданууд, харин зүүн-урда таладань элһэлиг эрье бии.

Баунт нуур хадаа үнэтэй сэнтэй сиг түрэлэй загаһануудай үдэдэг нуурнуудай нэгэн юм. Ороноймнай нуур сөөрэмүүдтэ үдэдэг сиг загаһануудай олон түхэл янзанууд эндэ ушардаг. Илангаяа загаһашадай олзоборилдог Баунтын сиг (ряпушка) ехээр үдэнхэй. Тиихэдэ урда сагаи Байгалай олон нуурнуудай нэгэн һэн тула эндэ онсо шухаг болоһон уһанай амитад ушардаг байна. Жэшээлхэдэ, хабшаахай, уһан элжэгэн, Нуурһаа холо бэшэхэнэ хүн зоной бэеын элүүр энхэдэ аша туһатай халуун уһатай аршаанууд бии юм. Тэдэнэй нэгэндэ «Баунт» гэжэ курорт нээгдээ. Тиимэ һэн тула энэ нуурые, тэрэнэй оршон тойронхиие сахин хамгаалха шухала. Гүрэнэй заказник болгогдоо һаань, бүришье һайн байгаа. Юуб гэхэдэ, Баунт нуур хадаа Буряад ороной байгаалиин памятнигуудай нэгэн ха юм.

А. ВИНОГРАДОВ.
биолог.

ҮБЭЛДӨӨ ШУБУУДТА АНХАРАЛТАЙ БАЙЯЛ!

Байгаалиие үбэлэй үедэ ажаглан харахын тула ой тайга руу гү, али хүдөө гараһанайшье үлүү байдаг. Юуб гэхэдэ, зарим шубуудай ажабайдалые гэрһээ гарангүй сонхоороо ажаглахада боломоор. Тиихын тула нэн түрүүн гэрэйнгээ балкон дээрэ, үгышье һаа газаагаа ургуулһан модон дээрэ хобто түхеэрээд, тэрээн руугаа шубуудай хооллохо эдеэ — обёос, шэниисэ, наран сэсэгэй хальһа, рапс, шара будаа, хүрпээ, хилээмэнэй бутардаһа хээ һаа, янза бүриин шубуудые адаглаха арга олдохо. Тиигэжэ үбэлэй үедэ шубуудые хооллуулхаһаа гадна шубуудай амидаралһаа һонирхолтой олон юумэ ажаглахат.

Хобтодотнай тон түрүүн юрын борбилоонууд ниидэн ерэхэ. Удаань хүхюун дуутай, тэршээ хүхэ бухануудүзэгдэхэ. Тииһээр лэ танай хэмэл столоводо юрын шаазгай, турлааг, тоншуул, зана шубуун, итаг шаазгай бэе бэеэ һэлгэһээр айлшалха.

Улаан-Үдын Орешково тосхондо оршодог эдир натуралистнуудай республиканска станцида олон кружогууд хүдэлдэг юм. Юннадуудай шубуудта олон хобтонуудые түхеэрһэнэй ашаар заримдаа танигдаагүйшье шубуудые анхардагбди. Иишэ ерээ һаа, таанад хүхэ шубуу, турлааг, гулабхаа, һүрэг борбилоо, зарим жабартай үдэрнүүдтэ свиристелиие хаража болохот. Энэ гоё һайхан, һонирхолтой шубуун тухай тодорхойгоор хөөрэхэ хүсэлтэйб.

Свиристель — Хойто зүгтэ ажамидардаг шубуун юм. Тэндэһээ Буряад орон руу октябриин хуушаар ерэдэг. Нёдондо декабриин тэнгээр ерэжэ, станци шадар ой модон соо, үрэ жэмэсэй модотой дачануудай огород, саадууд соо үбэлжөө һэн. Тэрэниие нэгэ дахин нюдөөрөө харабал, хожомынь ямаршье шубуунтай һамаран худхахагүйт. Газаахи түхэл янзаараа тэрэ юрын борбилооһоо хоёр дахин томошог гэхээр. Халтар сээжэ, нюргатай, захаараа уб улаан толботой далитай, шара хирхагтай һүүлтэй, шара залаатай толгойтой гоё һайхан шубууе арад зон красава гэжэ нэрлэһэн юм.

Свиристельнүүд таба—арбаараа, заримдаа хори—гушаараа һүрэг боложо нүүдэг. Хабартаа һүрэгэйнь тоо 400, тэрээнһээшье дээшэ болодог. Эдэ шубууд аалихан эшхэрэн һагад «свири-свири-стии» гэжэ абяа гарадаг юм. Һүрэгөөрөө нарһан дээрэ һуугаад, тэдэнэй абяа гарахада, ёһотой дуун ханхинадаг байха. Жабартайшаг бүрхэг үдэр свиристельнүүд харагдахаяа болишодог. Юуб гэхэдэ, тэрэнэй үнгэ нарһанай намаагай үнгэтэй адли байжа, хүндэ обёорогдохоёо болишоно ха юм.

Свиристель — үрэ жэмэсээр хооллодог, мохоо һабартай, аалин шубуун. Хоолоор ядалдахадаа, хайрсаг соохи эдеэ голодоггүй.

Һүрэг свиристельнүүдэй яблонида һуунхай, үшөө унаадүй үрэ жэмэсүүдээр хоолложо байһыень удаан ажаглаа һэм. Модондонь хорёод метр дүтэлхэдэм, тэдэнэр ниидэшоо бэлэй...

Байгша оной февраль, март, апрель һарануудта хүйтэн байгаа. Февралиин 27-до илангаяа хүйтэн байжа, свиристельнүүдэй дуун ой соо замхаагүй һэн. Хүйтэн үдэрнүүдтэ тэдэнэр хайрсагһаа хооллодог байгаа. Тиигэжэ юннадуудай ажаглаһанай ёһоор, эдэ шубууд хүйтэн үдэрнүүдтэ туһаламжа хүлеэнэ ха юм. Тэдэнэй нютагаа бусахалаар эндэмнай хабар ерэдэг.

Свиристельнүүд туһатай шубууд мүн. Модонуудай үрэ жэмэсые бүрин бүтөөр залгижа, тэрэ зандань гаргадаг юм. Тиигэжэ модо, һөөгүүдые олошоруулха хэрэгтэ туһатай шубууд болоно ха юм.

Үхибүүд, хайрсагуудые дархалжа, үбэлэй үедэ шубуудые хооллуулаял!

М. БУЛДАКОВ,
эдир натуралистнуудай республиканска станциин методист.

МАНАЙ ТАЙЛБАРИ

БОДОН ГАХАЙ

Набшаһата болон шэлбүүһэтэ ой модон соо, мүн лэ ожорһоор элбэг газар нютагуудта амидардаг зэрлиг гахай Буряадтамнай бодон гахай гэжэ нэршэһэн. Туруута ангай тоодо ородог бодон гахай газаахи түхэл янзаараа юрын гахайһаа тиимэ гэхээр ондоо илгаагүй юм.

Багжагар, бүхэриг бэетэй, бүдүүн хүзүүтэй, гонзод гэһэн уташаг тархитай, богони хүлнүүдтэй, һарьмай шэхэтэй, бишиихан нюдэнүүдтэй, шэрүүн үһөөр хушагдаһан амитан юм. Бэеэ хүсэд хүрэһэн томо бодон гахайнуудай үндэрынь 110 сантиметртэ, шэгнүүрынь 300 шахуу килограммда хүрэдэг.

Элдэб үрэ жэмэс, хушын һамар, ожорһон болон модоной үндэһөөр хооллодог, мүн хорхой, таршаа, загаһа, баха, могойшье барижа эдижэрхидэг бодон гахайнууд дэлхэйн олонхи нютагуудта амидардаг юм. Тодорхойлбол, Хойто Америкэ, Баруун Европо, Ази түбинүүдтэ тэрэ илангаяа олоор үдэнхэй. Манай орон дотор бодон гахай яһала элбэг амитан. Баруун Украина, Кавказ, Каспиин далайн хойто эрьенүүдтэхи районууд, Алтайн зүүн-урдахи, Уссуриин хизаарнууд, Амар мүрэн шадар, мүн лэ Байгал далай шадархи ой тайга соогуур бодон гахайнууд нютагжанхай.

Республикымнай диилэнхи олон нютагуудта бодон гахайнууд ушардаг. Илангаяа ой модоор баян Баргажанай, Баунтын, Хойто-Байгалай, Хурамхаанай болон Түнхэнэй районуудта зэрлиг гахайнууд олоор үдэнэ. Ороohoто ургамалнуудай полинуудта ородог муутай. Тиигэбэшье тэрэниие агнажа олзоборилдог байна.

Ой модон соо һэримжэтэй наринаар ябадаг, һонор шэхэтэй бодон гахайнууд юрэнхыдөө хоёр-гурбаараа ябадаг, үгышье һаа хэдэн арбаадаараа ниилэжэ, һүрэг һүрэгөөрөө амидардаг. Үбэлэй хүйтэндэ хонхор хуурай газарнуудые бэдэржэ, тэндээ хуурай набшаһа, хүбхэ суглуулаад, хэбтэри, ноохой түхеэрдэг гээшэ. Дулаанай сагай ерэхэдэ, тэдэн бэлшэдэг газарнуудаараа зайжа хооллодог заншалтай.

Азарга гахайнууд орооной сагай дүүрэхэлээр нэгэ һүрэгтэ сугларжа, эмэ гахайнуудһаа амяараа ябадаг. Тиихэдэ хүгшэрһэн гахайнуудынь мүн лэ амяараа нэгэ һүрэг боложо ниилэдэг.

Бодон гахайнуудай орооной саг ноябрь—декабрь һарануудта эхилдэг. Энэ үедэ эрэ эмэ бодон гахайнууд дахинаа нэгэ һүрэгтэ суглардаг байна. Орооной сагта эрэ гахайнуудай хоорондо хатуу шанга, олонхи ушарта шуһаташье тулалдаанууд олошордог байха юм. Иимэ байлдаануудһаа уламжалан, тэдэнэй сээжын арһан бүри хатуу, зузаан болоошье һаа, һоёонуудаараа бэе бэеынгээ арһа сүмэ хадхалсадаг, хазалсадаг гээшэ.

Орооной сагай һүүлээр 115—120 үдэрэй үнгэрһэн хойно эмэ бодон гахайнууд түрэжэ эхилдэг. Нэгэ эмэ гахай гурбанһаа арба хүрэтэр поршоонхо түрэдэг гээшэ. Тиигээд дулаанай үе сагта поршоонхонуудаа хажуудаа дахуулан ехэ болгодог. Хүйтэнэй эхилхын урда тээхэнэ, намартаа тэдэнь бэеэ даагаад амидарха болодог.

Бодон гахайнууд дунда зэргээр 30 хүрэтэр наһа наһалдаг. Энэ хадаа ан амитадай дундуурша наһанай тоо болоно.

Республикымнай агнуушад тусхай лицензеэр жэл бүри хэдэн зуугаад бодон гахай олзоборилдог.

Х. СОКТОЕВ.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретариат 2-66-76, отделы: партийной жизни — 2-34-05, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, сельского хозяйства —2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ — 2-60-21, 2-57-63, информации — 2-60-91, переводов —2-54-93, писем и селькоров — 2-67-81 корректорская — 2-33-61, выпускающие—2-35-95 объявлений —2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. Н-03676. Заказ № 279. Индекс 04649.